

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра географії та туризму

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота

**СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ
БЕРЕГІВСЬКОЇ ТГ ДЛЯ РОЗВИТКУ ШКІЛЬНОГО
ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ**

КОПОС РОЛАНД ЗОЛТАНОВИЧ

Студент II-го курсу

Освітньо-професійна програма: ГЕОГРАФІЯ

Спеціальність: 014 Середня освіта (Географія)

Рівень вищої освіти: магістр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол № 8/2025

Науковий керівник:

ЩУКА ГАЛИНА ПЕТРІВНА

*(д.пед.наук, професор,
професор кафедри географії та туризму,)*

Завідувач кафедри географії та туризму:

МОЛНАР ЙОСИП ЙОЖЕФОВИЧ

(кандидат географічних наук, доцент)

Робота захищена на оцінку _____, «___» _____ 202_ року

Протокол № _____ / 202_

**Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II**

Кафедра географії та туризму

Кваліфікаційна робота

**СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ
БЕРЕГІВСЬКОЇ ТГ ДЛЯ РОЗВИТКУ ШКІЛЬНОГО
ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ**

Рівень вищої освіти: магістр

Виконавець: студент II-го курсу

КОПОС РОЛАНД ЗОЛТАНОВИЧ

освітньо-професійна програма: ГЕОГРАФІЯ

спеціальність: 014 Середня освіта (Географія)

Науковий керівник: **ЩУКА ГАЛИНА ПЕТРІВНА**

(д.пед.наук, професор,

професор кафедри географії та туризму.)

Рецензент: **КОВАЛЬ КАТЕРИНА ПЕТРІВНА**

(старший

викладач, PhD кафедри географії та туризму)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ШКІЛЬНОГО ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ	10
1.1. СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ.....	10
1.2. СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ШКІЛЬНИЙ ПІЗНАВАЛЬНИЙ ТУРИЗМ»... 	16
1.3 ШКІЛЬНИЙ ТУРИЗМ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОГНІТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ.....	19
РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ БЕРЕГІВГСЬКОЇ ТГ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	22
2.1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА БЕРЕГІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	22
2.2. ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ БЕРЕГІВСЬКОЇ ТГ	33
2.3. ШКІЛЬНИЙ ПІЗНАВАЛЬНИЙ ТУРИЗМ БЕРЕГІВСЬКОЇ ТГ	41
РОЗДІЛ III. РОЗРОБКА КРАЄЗНАВЧО-ТУРИСТИЧНОГО МАРШРУТУ ДЛЯ ШКОЛЯРІВ.....	45
3.1. ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП	45
3.2.ПРОВЕДЕННЯ ШКІЛЬНОЇ КРАЄЗНАВЧОЇ ЕКСКУРСІЇ ТА АНАЛІЗ ЇЇ РЕЗУЛЬТАТІВ.....	50
ВИСНОВКИ	58
РЕЗЮМЕ НА УГОРСЬКІЙ МОВІ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62
СПИСОК ІЛЮСТРАЦІЙ	66
СПИСОК ТАБЛИЦЬ	67
ДОДАТКИ.....	68

**Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola**

Földrajz és Turizmus Tanszék

**A BEREKSZÁSZI KISTÉRSÉGBEN
REJLŐ LEHETŐSÉGEK FELHASZNÁLÁSA
AZ ISKOLAI HONISMERETI TURIZMUS
FEJLESZTÉSÉRE ÉS ANNAK
PERSPEKTÍVÁI
Diplomamunka**

Készítette: KOPASZ ROLAND

II. évfolyamos földrajz

szakos hallgató

Témavezető: SCSUKA HALINA

*(Pedagógiai Tudományok Doktora, professzor,
a Földrajz és Turisztikai Tanszék professzora)*

Bíráló: KOVÁLY KATALIN

*(PhD, docens,
Földrajz és Turizmus Tanszék)*

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	8
I. FEJEZET. AZ ISKOLAI HONISMERETI TURIZMUS FEJLŐDÉSÉNEK ELMÉLETI ALAPJAI	10
1.1. A HONISMERETI TURIZMUS LÉNYEGE ÉS JELLEMZŐI	10
1.2. AZ „ISKOLAI HONISMERETI TURIZMUS” FOGALMÁNAK LÉNYEGE	16
1.3. AZ ISKOLAI TURIZMUS, MINT A TANULÓK KOGNITÍV KOMPETENCIÁJÁNAK FEJLESZTÉSÉNEK ESZKÖZE	19
II. FEJEZET. A BEREGSZÁSZI KISTÉRSÉG ISKOLAI HONISMERETI TURIZMUS ÁLLAPOTA	22
2.1. A BEREGSZÁSZI KISTÉRSÉG ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI	22
2.2. A BEREGSZÁSZI KISTÉRSÉG TURISZTIKAI POTENCIÁLJA	33
2.3. ISKOLAI HONISMERETI TURIZMUS A BEREGSZÁSZI KISTÉRSÉGBEN.....	41
III. FEJEZET. TURISZTIKAI HONISMERETI ÚTVONAL KIALAKÍTÁSA ISKOLÁSOK SZÁMÁRA.....	45
3.1. ELŐKÉSZÍTŐ SZAKASZ	45
3.2. ISKOLAI HONISMERETI KIRÁNDULÁS LEBONYOLÍTÁSA ÉS EREDMÉNYEINEK ELEMZÉSE	50
ÖSSZEFOGLALÁS	58
MAGYAR NYELVŰ ÖSSZEGZÉS	60
FELHASZNÁLT IRODALOM JEGYZÉKE.....	62
ÁBRÁK JEGYZÉKE	66
TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE	67
MELLÉKLET	68

ВСТУП

На сьогоднішній день, коли інформаційні технології та глобалізація набувають все більшого значення, важливо надати учням можливість пізнавати світ не лише з книжок, а також через особистий досвід, спостереження та прямий контакт з культурою та природою свого краю. Підвищення рівня краєзнавчої компетентності учнів відповідає вимогам сучасного освітнього процесу та сприяє розвитку активної громадянської позиції молодого покоління.

У школі завжди є певна кількість дітей, які в потенціалі мають особливий, підвищений інтерес до туризму, для яких він при певних умовах може стати діяльним захопленням, здатним заповнити велику частину їх дозвілєвого часу. Школа не повинна залишити без уваги цих дітей, вона повинна задовольнити їх особливий інтерес до туризму – створити для них гуртки, секції, клуби юних мандрівників.

Таким чином, Зазначає Е. Бабяк, керівник відділу освіти та культури Берегівської ТГ, у школі фактично має бути два види краєзнавчо-туристичної роботи: одна як обов'язкова для всіх класів ("класна (програмна) краєзнавчо-туристична робота"), але мінімальна за обсягом, інша – для любителів подорожувати, для захоплених краєзнавством, - як заняття в гуртках за інтересами ("позакласна / позапрограмна краєзнавчо-туристична") (Бабяк Е., 2024). Чітке розуміння поділу краєзнавчо-туристичної роботи на види й напрями необхідне освітянам і керівникам навчальних закладів для правильного педагогічного застосування її форм до різних груп дітей; відсутність такого розуміння шкодить справі.

Особливо це питання актуалізувалося з посиленням російської агресії з лютого 2022 роки, після чого в західні, більш безпечні, області країни переселилася значна кількість людей, діти яких пішли в навчальні заклади за місцем нової реєстрації. Туристсько-краєзнавча робота, в даному випадку, додатково виконує функцію сприяння інтеграції учнів-ВПО в шкільний колектив.

Вибір Берегівської ТГ як об'єкта дослідження зумовлений його географічними, культурними, та економічними особливостями, які створюють умови для розвитку шкільного пізнавального туризму.

Аналіз останніх публікацій. Питання організації шкільного туризму досліджували такі науковці як О. Браславська, О. Колотуха, А. Мисак, підготовки вчителів до проведення екскурсій – Г. Щука Т. Сокол, Л. Гергель. Пізнавальний туризм у різних

аспектах його розвитку, в тому числі на Закарпатті, досліджували Ф. Шандор, О. Никига, Н. Паньків, М. Сущинська, В. Федорченко та ін.

Проте можливості розвитку шкільного пізнавального туризму в Берегівській ТГ залишаються ще малодослідженими.

Мета дослідження: проаналізувати стан використання потенціалу Берегівської ТГ для розвитку шкільного пізнавального туризму та визначити його перспективи.

Відповідно до мети поставлено наступні **завдання дослідження:**

- розглянути теоретичні аспекти шкільного пізнавального туризму;
- дослідити організацію шкільного пізнавального туризму Берегівської ТГ;
- розробити красзнавчо-туристичний маршрут для школярів Берегівської ТГ;
- оцінити ефективність маршруту, рівень залученості школярів і доцільність подальшого впровадження подібних заходів у позашкільну роботу.

Об'єкт дослідження: шкільний пізнавальний туризм як форма навчально-виховної діяльності в Берегівській ТГ.

Предмет дослідження: використання потенціалу Берегівської ТГ у пізнавальних подорожах школярів.

У дослідженні використані теоретичні та емпіричні методи, такі як: опитування, спостереження за туристичною діяльністю та аналіз наукової та навчально-методичної документації; проектування та моделювання, картографічний метод (при розробці екскурсії); систематизації та узагальнення (при написанні висновків). Це дозволяє отримати об'єктивне уявлення про роль шкільного пізнавального туризму у формуванні географічної компетентності учнів та визначити найефективніші методи організації такої діяльності.

Результати дослідження можуть бути корисними для викладачів та методистів, які займаються впровадженням інноваційних методів навчання та викладання, спрямованих на підвищення якості географічної освіти. Ця робота сприятиме не лише розумінню значення шкільного пізнавального туризму у навчально-виховному процесі, а й практичному застосуванню отриманих знань для вдосконалення освітньої діяльності в школах Берегівської ТГ.

Структура роботи. Робота складається з трьох розділів, вступу, загальних висновків, підсумків та додатків; містить 5 таблиць, 20 малюнків. Список використаних джерел нараховує 49 найменувань.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ШКІЛЬНОГО ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Сутність та особливості пізнавального туризму

Одним із найбільш змістовних та насичених способів проведення дозвілля тривалий час залишається туризм. В залежності від мети подорожі, туризм поділяється на види: пізнавальний, лікувально-оздоровчий, подієвий, гастрономічний та інші.

Термін «пізнавальний туризм» уперше офіційно на міжнародному рівні вжито в матеріалах Всесвітньої конференції з культурної політики (1982 р.). Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури розглядає пізнавальний туризм як відмінний від інших вид туризму, «що враховує культури інших народів». У Хартії щодо пізнавального туризму Міжнародної ради з пам'яток і об'єктів (ICOMOS) пізнавальний туризм визначається як форма туризму, основною метою якого, крім інших завдань, є «відкриття пам'ятників і об'єктів» (Никига, 2017).

Водночас визначення поняття пізнавального туризму українських науковців досить різноманітні (див. Додаток 1.1), як і терміни, що вживаються для його позначення (пізнавальний, екскурсійний, культурний, культурно-пізнавальний туризм тощо).

Зокрема, на думку В. Федорченко, пізнавальний туризм – туристські поїздки, основною метою яких є задоволення допитливості та інших пізнавальних інтересів (Федорченко, 2000). Цей автор, як і багато інших, вважає, що аналогічним до пізнавального є екскурсійний туризм. Науковець П. Пуцентейло вважає, що пізнавальний (екскурсійний) туризм – це подорожі і поїздки з пізнавальною метою (Пуцентейло, 2007).

Найповнішим є визначення, відповідно до якого *пізнавальний туризм* – це туристські поїздки, подорожі, походи з метою відвідин будь-яких регіонів, місцевості, центрів туризму тощо, для ознайомлення з пам'ятниками природи, історії і культури, побутом і традиціями місцевого населення, народними ремеслами і промислами, досягненнями у сфері науки, культури, промислового виробництва, будівництва (Шандор, Кляп, 2013).

Теоретики пропонують об'єднувати усі визначення пізнавального туризму в два основні підходи: технічний і концептуальний. Технічний підхід ґрунтується на описі ресурсів культурного туризму, території, що притягає потоки культурних туристів.

Концептуальний підхід, навпаки, передбачає опис мотивів, що лежать в основі цього виду туризму, і пояснює прагнення людей до відвідування культурних дестинацій, їх бажанням упізнати що-небудь нове про них. Деякими авторами робиться також спроба визначення пізнавального туризму виходячи не з опису споживаних ресурсів і не з мотивацій самих туристів. Головним аспектом виступає результат, який отримує турист, тобто нові знання, культурні враження.

Досить часто в літературі пізнавальний туризм трактують як екскурсійний / культурний / культурно-пізнавальний, де:

Екскурсійний туризм – це подорожі з метою ознайомлення з пам'ятками історії та культури, природними пам'ятками, музеями, театрами, традиціями народів на певній території. Діяльність у сфері екскурсійного туризму полягає в організації турів історичної, культурної, пізнавальної спрямованості

Культурний туризм – це відвідання історичних, культурних або географічних визначних пам'яток. Основна мета культурного туризму - ознайомлення з туристськими визначними пам'ятками (пам'ятками історії, архітектури, мистецтва, природними та етнічними особливостями, сучасним життям народу) (Худоба, Четирбук, 2019).

Культурно-пізнавальний туризм – це вид туризму, головною метою якого є пізнання особливостей матеріальної й духовної культури населення територій і місцевостей.

Так як усі три види подорожей – це подорожі з пізнавальною метою, в подальшому поняття «пізнавальний туризм», «екскурсійний туризм», «культурний туризм» та «культурно-пізнавальний туризм» будуть розглядатися як синоніми.

Основними об'єктами пізнання туристів, є т.зв. «історико-культурні туристичні ресурси» – пам'ятки оборонного мистецтва, сакральні пам'ятки, пам'ятки монументального мистецтва, музеї, пам'ятки археології, народна архітектура й ін. (див. Таблицю 1.1.1.). Об'єктами подорожей також є сучасні культурні об'єкти, події й явища (Кучинська, Кушнірук, 2012).

Таблиця 1.1.1. Об'єкти пізнавального туризму

Види	Приклади
Археологічні	Городища, кургани, залишки стародавніх поселень, стоянок, укріплень, військових таборів, виробництв, іригаційних споруд, могильники, культові місця та споруди, наскельні зображення, ділянки історичного культурного шару, поля давніх битв, рештки життєдіяльності первісних людей.
Історичні	Будинки, споруди, їх комплекси (ансамблі), окремі поховання та некрополі, визначні місця, пов'язані з важливими історичними подіями, з життям та діяльністю відомих осіб, культурою та побутом народів.
Монументального мистецтва	Твори образотворчого мистецтва, як самостійні (окремі), так і ті, що пов'язані з архітектурними, археологічними чи іншими пам'ятками або з утворюваними ними комплексами (ансамблями).
Архітектурні	Історичні центри, вулиці, квартали, площі, архітектурні ансамблі, залишки давнього планування та забудови, окремі архітектурні споруди, а також пов'язані з ними твори монументального, декоративного та образотворчого мистецтва.
Садово-паркового мистецтва	Поєднання паркового будівництва з природними або створеними людиною ландшафтами.
Ландшафтні	Природні території, які мають історичну цінність.

Джерело: Кучинська, Кушнірук, 2012

Метою пізнавального туризму є ознайомлення, популяризація серед населення визначних пам'яток культури, історичних, архітектурних, мистецьких та етнічних особливостей життя народонаселення. Він має і більш глобальну місію – збереження культурної спадщини, самобутності регіону, а також вирішення суперечних питань, які існують між культурою та туризмом (Грановська, Стукан, 2020).

Пізнавальний туризм може поділятися на багато видів залежно від того, що саме має на меті той чи інший турист. Тому існують різні підходи до класифікації цього виду туризму.

Так, І. Бочан виділяє *чотири основні напрями пізнавального туризму*:

- історико-археологічний туризм;
- етнографічно-краєзнавчий туризм;
- архітектурно-історичний туризм;
- симпозиумний туризм (Бочан, 2011).

С. Дутчак у складі пізнавального туризму виділяє наступні *види*:

- 1) міський туризм (ознайомлення з містом як об'єктом туризму);
- 2) етнографічний туризм (ознайомлення з культурою, традиціями, народними ремеслами, способом життя населення певної території);

3) історичний туризм (ознайомлення з місцями історичних подій певної території, особистостями, які пов'язані з певними історичними подіями або відігравали визначну роль в історії певного регіону) (Дутчак, 1999).

Є більш деталізовані класифікації. Наприклад, досить поширеним у навчальній літературі є поділ пізнавальних турів: історичні, літературні, театральні, етнографічні, фольклорні, природознавчі тощо.

Також за способом організації виокремлюють два види пізнавальних турів:

- 1) стаціонарні (з перебуванням туристів в одному місті, туристичному центрі);
- 2) маршрутні тури (відвідування декількох міст і центрів, визначних пам'яток, вибудоване у вигляді маршруту подорожі) (Паньків Н., Сагайдак В., 2022).

Узагальнивши теоретичні напрацювання визначимо, що науковці розрізняють такі підвиди пізнавального туризму:

- культурно-історичний (інтерес до історії країни, відвідування історичних пам'яток і пам'ятних місць, тематичних лекцій з історії та інших заходів);
- культурно-подієвий (інтерес до старовинних традиційним або сучасним культурним постановочним заходам або «подій» (свят, фестивалів) і участь в них);
- культурно-релігійний (інтерес до релігії або релігій країни, відвідування культових споруд, місць паломництва, тематичних лекцій про релігію, знайомство з релігійними звичаями, традиціями, обрядами і обрядами);
- культурно-археологічний (інтерес до археології країни, відвідування пам'яток старовини, місць розкопок, участь в археологічних експедиціях);
- культурно-етнографічний (інтерес до культури етносу, об'єктам, предметам і явищам етнічної культури, побуту, костюму, мови, фольклору, традицій і звичаїв, етнічною творчості);
- культурно-етнічний (відвідування батьківщини предків, знайомство з культурною спадщиною свого споконвічного народу, відвідування етнічних заповідних територій, етнічних тематичних парків);
- культурно-антропологічний (інтерес до представника етносу в розвитку з точки зору еволюції; відвідування країни з метою знайомства з сучасною «живою культурою»);
- культурно-екологічний (інтерес до взаємодії природи і культури, до природно-культурних пам'яток, відвідування природно-культурних ансамблів, участь в культурно-екологічних програмах).

З розвитком туристичного ринку, посиленням його диверсифікації та впровадженням інновацій з'явилися нові напрямки пізнавального туризму (Додаток 1.2).

Таким чином, культурно-пізнавальну діяльність туриста можна згрупувати наступним чином:

- знайомство з різними історичними, архітектурними або культурними епохами шляхом відвідування архітектурних пам'яток, музеїв, історичних маршрутів;
- відвідування театралізованих вистав, музичних, кіно, театрів, фестивалів, релігійних свят, бою биків, концертів і оперних сезонів, виставок картин, скульптур, фотографій і т.п.;
- відвідування лекцій, семінарів, симпозіумів, курсів іноземної мови, комунікативних тренінгів;
- участь в демонстраціях фольклору, національної кухні і прикладного мистецтва на фестивалях фольклорних ансамблів і виставках національного народної творчості.

Основою пізнавального туризму є історико-культурні можливості держави, що включають цілу соціокультурну сферу з традиціями і звичаями, особливостями побутової та господарської діяльності. Концентрація об'єктів культурної спадщини має прямий вплив на розвиток пізнавального туризму.

Мінімальний набір ресурсів для пізнавального туризму може дати будь-яка місцевість, але для його масового розвитку потрібна певна концентрація об'єктів культурної спадщини (рис. 1.1.).

Рис. 1.1. Об'єкти культурної спадщини

Джерело: складено автором за Кучинська, Кушнірук, 2012

Історико-культурні ресурси прийнято поділяти на матеріальні й духовні. Матеріальні охоплюють сукупність засобів виробництва та інших матеріальних цінностей суспільства на всіх етапах його історичного розвитку, що можуть

задовольняти пізнавальні потреби людей, а духовні містять сукупність досягнень суспільства в державно-суспільному житті, освіті, науці та мистецтві.

На появу нових типів поведінки у споживацькому суспільстві туроператори відреагували пропозицією «культурного продукту», в основу якого покладено ставлення до навколишнього середовища, самобутньої культури і традицій місцевого населення, орієнтація на пізнання і духовне засвоєння культури світу, пошук історичної ідентичності, що є екзистенційною потребою людини. З часом культурно-пізнавальна складова стає неодмінним імперативом будь-якої подорожі, а захоплення минулим, «зачарування історією» – характерною ознакою сучасного життя (Черниш, Глєбова, Маховка, Білоусова, 2018).

Українська дослідниця, історик Яковенко Н. М. зазначає, що культ минулого нині помітно зріс, про це свідчать густота і розмах меморіальних практик – поява нових музеїв, святкування історичних дат, зусилля зі збереження пам'яток старовини тощо (Комліченко, 2014). Призначення пізнавального туризму показано на (рис. 1.2.)

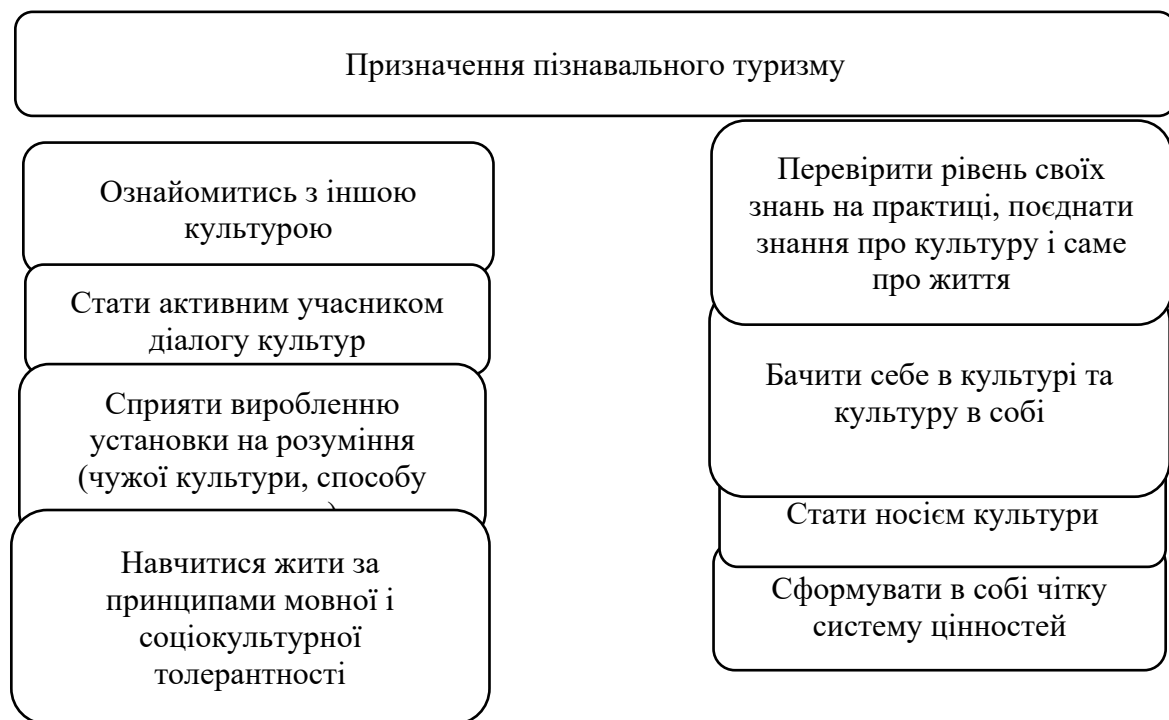

Рис. 1.2. Призначення пізнавального туризму

Джерело: складено автором за Susan, 2012.

Все вищевикладене дає нам можливість представити сутнісно-змістовну характеристику пізнавального туризму (див. Додаток 1.3.)

1.2. Сутність поняття «шкільний туризм»

Шкільний туризм - це форма навчально-виховної діяльності, спрямована на організацію подорожей та екскурсій для учнів під керівництвом вчителів чи спеціалізованих інструкторів з метою пізнання нових місць, культур, традицій, природних умов, а також формування загальної культури, толерантності та командного духу. Ця форма навчання надає учням можливість вивчати світ не лише з книг, а й з першої руки, занурюючись у реальні ситуації та спілкуючись з місцевими мешканцями. (Колотуха, 2021)

Шкільний туризм приймає різноманітні форми організації, спрямовані на розвиток учнів та їх пізнання світу навколо:

1. Екскурсії та походи, які можуть включати відвідування культурних та історичних пам'яток, природних парків, музеїв, а також піші походи, велосипедні прогулянки, лижні походи тощо.

2. Екологічні тури, що спрямовані на вивчення природи, екосистем та екологічних проблем.

3. Туристичні проекти, де учні можуть працювати над плануванням маршрутів, організацією подорожей, створенням туристичних матеріалів тощо.

4. Культурні обміни з іншими країнами або регіонами, де учні можуть вивчати мову, традиції, культуру та історію інших народів.

5. Екскурсії до підприємств, що дозволяють учням побачити, як працюють різні галузі економіки та підприємництва.

6. Культурно-мистецькі заходи, такі як відвідування театрів, концертів, мистецьких виставок та інших культурних подій.

В рамках шкільного туризму виділяють два підвиди: мінімальний за обсягом та обов'язковий для всіх класів у школі – класний (програмний) туризм, та гуртковий (позапрограмний) туризм – для тих, хто цікавиться подорожами та краєзнавством.

У шкільному туризмі діють дві сторони: учасники та організатори, які сприяють його проведенню. З цієї точки зору шкільний туризм займає проміжне положення між плановим та самодіяльним туризмом.

Самодіяльний туризм у шкільному середовищі – це походи та поїздки дітей без участі школи, які проводяться без участі вчителів та батьків. У цьому випадку лідером стає один з учасників, який отримав визнання іншими учасниками (Шандор, Кляп, 2017).

Для школи такий туризм є негативним явищем, оскільки туристичні заходи проходять без контролю та впливу педагогів. У студентському середовищі такий туризм

вважається нормою і не є негативним. В учнів та вчителів ставлення до туризму може відрізнятися, але це не суперечить одне одному.

Для дітей туризм – це спосіб активного відпочинку та захоплива діяльність, яка наповнена романтикою незвичайного способу життя (Браславська, 2015)

Для вчителів це є засобом кращого та глибшого пізнання своїх вихованців та активнішого впливу на їхній освітній розвиток.

З урахуванням відмінностей у ставленні до туризму, важливо враховувати, що вчителі швидше та легше досягнуть своїх цілей у туристичній діяльності лише тоді, коли вони зрозуміють та приймуть інтереси дітей, які, як правило на початкових етапах, можуть бути досить примітивними та не відповідати педагогічним вимогам.

Туризм, як форма активного відпочинку та додаткової освіти, корисний для кожної дитини. Скажемо, не лише корисний, але й необхідний для розвитку кожної особистості, оскільки, за словами Еміля Золя, «Ніщо так не розвиває розум, як подорож» (Кузик, 2018).

У шкільному середовищі завжди є діти, які мають особливий інтерес до туризму. Для таких дітей створення гуртків, секцій або клубів мандрівників може стати стимулом для активного заняття туризмом.

Отже, у школі фактично може існувати два типи туризму: один, обов'язковий для всіх класів, який має обмежений обсяг, та інший – для тих, хто цікавиться мандрівками та краєзнавством, організований у формі гуртків за інтересами. Обидва ці типи шкільного туризму відрізняються за багатьма параметрами: обсягом подорожей, регулярністю, складністю та різноманітністю форм заходів, а також за учасниками, які беруть участь у цих подіях.

Чітке розуміння різних напрямків туризму в школі є важливим для працівників освітніх закладів, організаторів позашкільної діяльності та управлінських структур. Тільки в такий спосіб можливе ефективне й педагогічно обґрунтоване використання різних форм та методів туризму для різних категорій учнів. Незнання або нерозуміння різниці між цими напрямками туризму може завдати шкоди педагогічній роботі.

Поняття "шкільний туризм" або "туристсько-краєзнавча робота в школі" описує різноманітні форми туристичної діяльності, які впроваджуються у навчальний процес.

Туризм, як будь-яка інша справа, потребує певного зусилля. Наприклад, щоб насолодитися катанням на санях, треба їх спочатку підняти на гірку. Тому туризм має два аспекти - "виробництво" і "споживання".

Споживчий аспект шкільного пізнавального туризму включає усе те, що учень отримує від подорожей - радість, пізнання, покращення здоров'я, сприйняття нових вражень та навички.

Школа та педагогічний персонал повинні враховувати обидва аспекти туризму і пристосовувати їх до потреб та можливостей дітей. Пропонуючи туристичні події, вони мають враховувати педагогічний потенціал подорожей та споживчі властивості туризму.

Крім того, шкільний туризм має педагогічну важливість, оскільки він надає вчителям можливість глибоко пізнати особистість кожного учня. У поході дитина розкривається наскрізь, демонструючи свої різні аспекти - від фізичного розвитку до емоційної стійкості. Це унікальна можливість для вчителів зрозуміти та впливати на розвиток своїх учнів.

Туризм в школі відкриває можливості для практичної реалізації краснавчого підходу до вивчення наукових основ. Ця форма діяльності перетворює теоретичні знання на конкретні, пов'язані з місцем та часом.

Також використання "виробничого" аспекту туризму у школі дозволяє побудувати педагогічний процес на колективній творчій діяльності. Це стимулює активну участь учнів та розвиток їхніх творчих здібностей.

Шкільний пізнавальний туризм має різноманітні форми, такі як піші і лижні походи, екскурсії, гурткові заняття, змагання, семінари, турлагері, і багато іншого. Ці форми використання туризму в школі відображають різні вимоги та можливості учнів, дозволяючи залучити до туризму як широкий загал, так і тих, хто є зацікавленим у більш специфічних формах подорожей.

Хоча широкий спектр форм туризму доступний для шкільної діяльності, однак туристичні походи виявляються домінантною формою. Вони забезпечують найбільший спектр споживчих властивостей та відкривають найбільше можливостей для педагогічного впливу.

Отже, особливістю шкільного пізнавального туризму порівняно з загальним (традиційним) пізнавальним туризмом є його освітньо-виховна спрямованість, адаптація до вікових особливостей учнів, поєднання з навчальними програмами та шкільною діяльністю, а також наявність педагогічного супроводу, який забезпечує не лише отримання знань, а й розвиток навичок спілкування, командної роботи та патріотичного виховання. Такий туризм організовується з урахуванням безпеки, доступності та навчальних цілей, що робить його важливим інструментом у системі загальної середньої освіти.

1.3. Шкільний туризм як засіб формування когнітивної компетентності учнів

Однією з основних функцій шкільного пізнавального (особливо програмного) туризму є формування когнітивної компетентності учнів, адже подорожі забезпечують отримання нових знань та вражень, сприяють розвитку пізнавальної активності.

Поняття «пізнання» означає процес мислення, що включає сприйняття, міркування та пам'ять. Пізнання – це, по суті, здатність людини орієнтуватися та адаптуватися до навколишнього середовища. Слово «когнітивний», що використовується як прикметник, означає не що інше, як знання, засноване на знаннях, мислення – походить від латинських слів «cognoscere, cognitum».

Незліченна кількість інформації із зовнішнього світу надходить щосекунди, змагаючись за увагу, саме тому обробка інформації з часом стала надзвичайно важливою та повністю незалежною життєвою функцією. Його практична реалізація можлива завдяки когнітивній компетентності.

Когнітивна компетентність насправді є не що інше, як здатність людини пізнавати нові речі та ситуації, розпізнавати проблеми, що виникають, аналізувати їх, а потім, дійшовши правильного рішення, будувати різні плани, намагатися передбачити їхні наслідки та приймати рішення з урахуванням усієї цієї інформації.

Компетентність – слово латинського походження, що означає здібність, майстерність. Це система мотивів, навичок і знань, яка виконує певну функцію. Відповідно, **когнітивна компетентність** – це система здібностей та знань, що слугують для пізнання та обробки інформації.

Кожна компетенція складається зі складної, багатоетапної, так званої компонентної системи. Він включає складні та прості здібності, навички, звички та знання. Усі вони окремі, але впливають одне на одного.

Відомо, що особистість має так звану базову систему, яка включає когнітивну компетентність – на додаток до особистісної та соціальної компетентності.

Ці компетенції є дуже важливими частинами людського існування, і з трьох компетенцій когнітивна – це та, яка обробляє інформацію, отримує, кодує, аналізує, створює, використовує, передає та зберігає інформацію. Частково завдяки цій компетенції можна досягти належного функціонування особистості.

Ще одна річ, яку слід знати про когнітивну компетентність, це те, що вона розвивається в єдності системи когнітивних знань і має успадковані, але засвоєні когнітивно-мотивні системи з точки зору організації.

Рівні розвитку людського інтелекту базуються на наступному:

- Успадкована когнітивна компонентна система: обробка інформації визначається на рівні генетики.
- Система емпіричного когнітивного компонента: рівень дій та діяльність, на якій діють засвоєні когнітивні мотиви, процедури, звички, навички, здібності та знання.
- Інтерпретативна когнітивна компонентна система: дослідження та вивчення поведінкових та операційних умов, причин, результатів та наслідків речей, включення закономірностей та законів у правила та закони – так звані шаблони – та їх застосування

Компонентна система когнітивної компетентності складається з когнітивних знань, складних та простіших когнітивних навичок, звичок та здібностей.

Базові здібності когнітивної компетентності:

- Здатність до мислення: створює нові знання або змінює існуючі знання.
Конвертуючий, організовуючий, логічний, комунікативний.
- Здатність до здобуття знань: створює нові знання шляхом сприйняття та дослідження інформації.
Шукач знань, вирішувач проблем, творець.
- Комунікативні навички: передача та отримання інформації за допомогою символів.
Читання, малювання, говоріння, аудіювання, письмо.
- Здатність до навчання: психічна діяльність, яка призводить до тривалих змін у психіці; комплексна система всіх когнітивних здібностей.

Психічна адаптація, формування системи, оптимізація, формування ієрархії.

Оптимальне засвоєння базових компонентів та розвиток базових компетенцій залежать від певних умов, а саме:

- постійна довговічність;
- оптимальна експлуатація та зручність використання;
- побудова ієрархії базової системи;
- достатній та різноманітний досвід і знання зі специфічним змістом.

Оскільки наявність базових компетенцій є умовою функціонування особистості, базові компоненти повинні стати постійними, тобто вони вимагають постійної практики та повторення, а також регулярного використання знань.

Можна встановити критерії, необхідні для оптимального функціонування всіх основних компонентів. Це означає, що кожна навичка має рівень, на якому ми можемо використовувати її найефективніше.

З цієї причини важливо, щоб базові компоненти також мали окремі рівні досвіду, інтерпретації та самоінтерпретації, які також будуються один на одному. Наприклад, до підліткового віку переважно розвинений досвідний рівень, тоді як до кінця загальної освіти розвиваються інтерпретаційний рівень та частково самоінтерпретаційний рівень.

Немає двох однакових людей, тому розвиток базових компетенцій, а також отримання більшості знань, вимагає різної кількості часу та різноманітного досвіду з певним змістом (Хлевицька Т. Б., Гусєва О. Ю., 2019).

Шкільні пізнавальні подорожі сприяють формуванню пізнавальної (когнітивної) компетенції учнів за рахунок:

1. Активації пізнавального інтересу, пробуджуючи природну цікавість учнів до навколишнього світу, історії, культури та природи, що стимулює самостійний пошук знань.
2. Необхідності застосування отриманих знань з географії, біології, історії у практичних ситуаціях.
3. Розвитку спостережливості та критичного мислення – аналізуючи побачене, порівнюючи об'єкти, визначаючи причинно-наслідкові зв'язки.
4. Інтеграції міжпредметних знань – навколишнє середовище сприяє формуванню комплексного підходу: розуміння простору (географія), часу (історія), екологічного стану (біологія), культурних особливостей (мистецтво, література).
5. Розвитку soft skills (м'яких навичок), особливо комунікаційних навичок.
6. Осмислення власного досвіду, що сприяє формуванню свідомої позиції щодо світу та свого місця в ньому.
7. Формування навичок дослідницької діяльності, планування, співпраці.

Шкільні пізнавальні подорожі не можуть замінити навчальний процес в аудиторії, але роблять його більш цікавим та ефективним.

РОЗДІЛ II

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ БЕРЕГІВСЬКОЇ ТГ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

2.1. Загальна характеристика Берегівської територіальної громади

З історії. Берегове (уг. Beregsás, нім. Bergsaß, Lampertshaus) – місто на Закарпатті, центр Берегівського району. До Тріанонського договору комітат Берег був центром округу Бергсас та резиденцією комітату протягом деякого часу, одночасно з Мукачевом. Чопівка та сусіднє Затишне належать до нього, а Буча є співкомуніципалітетом, приписаним до міської ради. У Берегові проживає найбільша угорська громада серед поселень Закарпаття, місто є важливим угорським культурним центром.

Територія навколо Берегова була ймовірно заселена ще в кам'яному віці та неоліті, про що свідчать знахідки, знайдені Т. Легоцьким у виноградниках Кісріго та Надьріго в XIX столітті. Пізніше тут побували сармати, готи, гуни, авари та кельти. У своєму *Dictionarium Latino-Hungaricum*, опублікованому в 1708 році, Ф. Папаї Паріз стверджує, що римське поселення під назвою Перегіум існувало тут задовго до приходу угорців. Однак це твердження не було доведено.

Ймовірно, під час завоювання, в IX столітті, деякі люди проживали в сучасному районі міста, потім тут було створено угорське поселення. Про останнє свідчить той факт, що в 1845 році під час будівництва мосту через Верке, копаючи його фундамент, знайшли могили воїнів, похованих за давнім угорським звичаєм, а також зброю, покладену в могилу разом з ними. Але місце, можливо, не було значним, бо сусідній замок Боржова став центром Боржовського повіту, до якого ця територія належала після заснування держави та створення повітового устрою.

У 1048 році ця частина країни стала власністю Бели, молодшого брата короля Андраша I. У 1063 році, після смерті короля Бели I, його маєтки були розділені між його синами Гезою, Ласло і Лампертом. Територія пізнішого Берегова відійшла до принца Ламперта, за народним переказом, він заснував тут поселення. Точна дата заснування Лампертгази невідома, але оскільки воно мало відбутися за життя принца Ламперта, а він помер наприкінці XI століття, берегівчани вважають датою заснування 1095-96 роки.

Існує також легенда про походження Берегова, згідно з якою пастух на ім'я Сас пас у цій місцевості худобу, коли сусідський бик напав на його бика. Дві величезні

тварини вели між собою бій не на життя, а на смерть, розкопуючи газон копитами. Після того, як Саш вдарив бика незнайомця своєю палицею, прогнавши його, він знайшов багато золота в одній із ям. Він використав величезний скарб, щоб побудувати на цьому місці церкву, і незабаром територія була заселена. М. Томпа розвинув цю легенду у своїй поемі *Beregszász*. Щоправда, стосовно легенди Т. Легоцького, відомий дослідник цього краю, який жив у ХІХ столітті, пише: «До легенди, згідно з якою пастух на ім'я Саш знайшов великий скарб у слідах двох биків, що билися на місці нинішнього римокатолицького костелу, і він збудував цей костел навколо нього пізніше, на його честь утворилося б місто під назвою Берг-Сакс, це не можна віднести до історичної дійсності...»

У Лампертгазі також розгортається частина сюжету розповіді «Пагорб прекрасної жінки» (<https://www.templomtura.hu/hu/reszletek-1/beregszasz-hu> 2024).

Берегівчани гордяться тим, що антигабсбурзьке повстання 1703-1711 років «спалахнуло» саме в Березькому комітаті. Повстанці, а це були сільські жителі, рушили на Бергсас, розгромивши на своєму шляху загін жупних ратників, а 22 травня 1703 року розгорнув на міській ярмарковій площі прапор князя бунтівника Ференца ІІ Ракоці керівник повстанців Томаш Ессе. Після поразки повстання місто було віднесено до бунтівних, а в 1728 році його і околиці віддали у власність графам Шенборнам.

Через постійні війни і повстання Бергсас так і залишився маленьким провінційним містечком. Після чергової пожежі в 1880 році він отримав державну позику, завдяки чому вдалось вимостити вулиці.

В 1920-1930-х роках Бергсас входив до складу Чехословаччини. Восени 1938 року ненадовго він став частиною автономної Підкарпатської Русі. Однак, вже 2 листопада 1938 року по рішення Віденського арбітражного суду Бергсас відійшов до Угорщини. 26 жовтня 1944 році місто звільнено від фашистських окупантів військами 4-го Українського фронту. З 1946 року місто стало районним центром в Закарпатській області УРСР і перейменовано в Берегове. З 2001 року Берегове – місто обласного підпорядкування в Закарпатській області незалежної України (<https://go-to.rest/location/transcarpathia/beregove/> 2024).

В червні 2020 р. місто Берегове стало адміністративним центром Берегівської міської територіальної громади (рис. 2.1.1), утвореної в межах адміністративно-територіальної реформи. Відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.06.2020 р. № 718-р «Про визначення адміністративних центрів та затвердження

територій громад Закарпатської області» до складу Берегівської МТГ увійшли, окрім міста Берегового, 17 сільських населених пунктів [4, с.11].

Рис. 2.1.1. Прапор (а) та герб (б) Берегівської МТГ

Джерело: Профіль Берегівської ТГ [4].

Берегівська територіальна громада (ТГ) – міська ТГ України, яка входить до складу Берегівського району Закарпатської області. Її адміністративний центр – районний центр – м. Берегове. Площа громади – 255,6 км², населення (на момент формування, 2020 р.) – 44 128 осіб [4, с.25]. Вона утворена 12 червня 2020 р. відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Закарпатської області» [3].

Берегівська ТГ розташована у південній частині Закарпатської області. На півночі вона межує з Мукачівською ТГ, Горондівською ТГ; на сході її сусідами є Великоберезька ТГ, Вилоцька ТГ; на заході – Великобийганська ТГ, на півдні – Угорщина (рис. 2.1.2).

До складу ТГ увійшло 18 населених пунктів: одне місто – Берегове та 17 сіл – Берегове, Бадалово, Балажер, Бене, Боржава, Вари, Велика Бакта, Галабор, Гать, Геча, Затишне, Кідьош, Оросієво, Мужієво, Четфалва, Чома, Яноші [3]. У липні 2022 р. було прийнято рішення про приєднання с. Затишне до території м. Берегова [1].

У межах ТГ, із врахуванням компактності розташування населених пунктів утворено 14 старостинських округів: Яношівський, Кідьошський, Гатянський, Бадалівський, Беянський, Боржавський, Варівський, Великобактянський, Галаборський, Гечанський, Мужіївський, Оросіївський, Четфалівський, Чомський [4, с. 17]. Місто

Берегове, як адміністративний центр громади, не входить до складу жодного старостинського округу згідно Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (табл. 2.1.1).

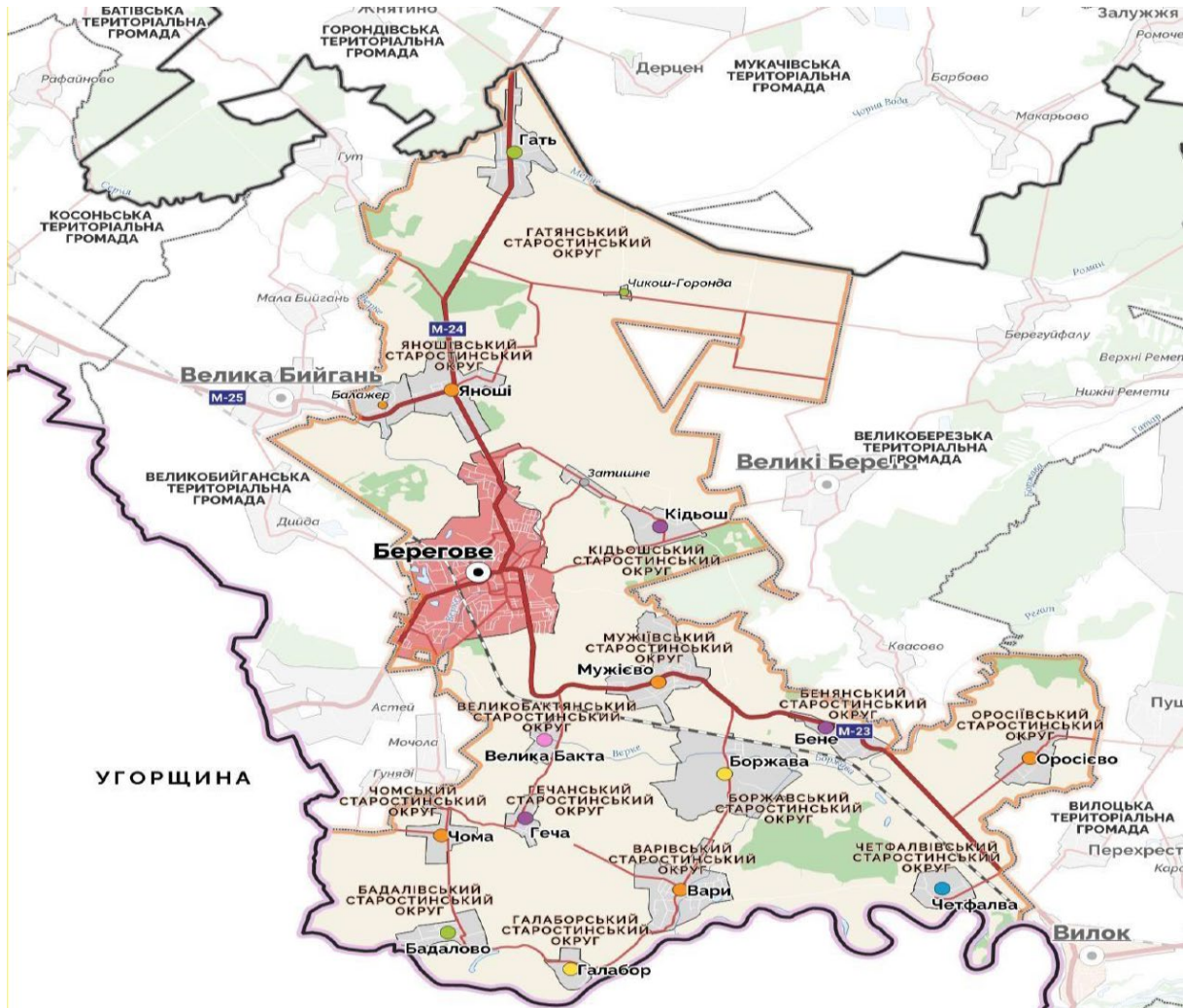

Рис. 2.1.2. Географічне положення Берегівської ТГ

Джерело: Профіль Берегівської ТГ [4].

ТГ характеризується середньою компактністю – витягнута з півночі на південь, має вигідне економіко-географічне розташування та чималий логістичний потенціал, адже її територією проходять два важливих європейські автошляхи: E58 та E81. Перевагою географічного розташування громади є близькість до міжнародних пунктів пропуску на україно- угорському кордоні («Лужанка – Берешурань» та «Дзвінкове»).

Берегівська ТГ межує з Угорщиною, що робить її привабливою для іноземних інвестицій та туристів.

Таблиця 2.1.1. Адміністративно-територіальний поділ Берегівської ТГ

Область		Закарпатська
Район		Берегівський
Адміністративний центр громади		Берегове
Населені пункти громади – 17		Берегове, Бадалово, Балажер, Бене, Боржава, Вари, Велика Бакта, Галабор, Гать, Геча, Затишне, Кідьош, Оросієво, Мужієво, Четфалва, Чома, Яноші
Старостинські округи – 14	<i>Яношівський</i>	Яноші, Балажер
	<i>Кідьошський</i>	Кідьош
	<i>Гатянський</i>	Гать
	<i>Бадалівський</i>	Бадалово
	<i>Беянський</i>	Бене
	<i>Боржавський</i>	Боржава
	<i>Варівський</i>	Вари
	<i>Великобактянський</i>	Велика Бакта
	<i>Галаборський</i>	Галабор
	<i>Гечанський</i>	Геча
	<i>Мужіївський</i>	Мужієво
	<i>Оросіївський</i>	Оросієво
	<i>Четфалівський</i>	Четфалва
	<i>Чомський</i>	Чома

Джерело: складено автором за [4].

Для населення ТГ характерні процеси депопуляції (рис. 2.1.3.), які наразі частково компенсуються за рахунок ВПО. Станом на 1 лютого 2025 р. в громаді офіційно зареєстровано 5471 ВПО. Щільність населення громади станом на поч. 2023 р. становила 159 осіб/км², що більше ніж аналогічний показник Закарпатської області (98 осіб/км²) та трохи вищий, порівняно із відповідним показником Берегівського району (140 осіб/км²) [4, с.41].

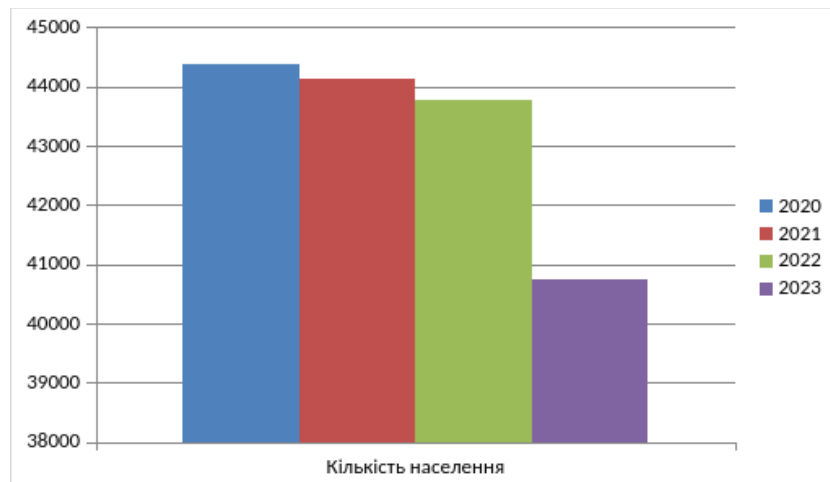

Рис. 2.1.3. Динаміка чисельності населення Берегівської ТГ (без урахування ВПО)

Джерело: складено авторами за [4].

Просторовий розподіл населення нерівномірний: більшість населених пунктів ТГ розміщені у межах її південної частини (рис. 1), а більшість населення проживає у м. Берегове (55,3%); 9 населених пунктів (53%) мають до 1 тисячі населення, ще в п'яти селах проживає до 2 тисяч осіб, і в двох (с. Вари і с. Гать) – по 2,5 тис. осіб. Найменш населене – с. Чикош-Горонда (48 осіб) [4, с. 42]. У національному складі переважають угорці. При цьому зазначена група здебільшого зосереджена у сільському ареалі громади.

Економіка Берегівської МТГ – поліфункціональна. Утім, все ж у її структурі вагоме значення має бюджетна сфера (рис. 2.1.4.). Галузями, що визначають спеціалізацію економіки громади є переробна промисловість (насамперед, харчопереробна, легка та деревообробна промисловість), а також торгівля (зокрема, роздрібна торгівля).

Рис. 2.1.4. Структура економіки Берегівської ТГ

Джерело: Профіль Берегівської ТГ [4].

Передбачається, що економічне зростання Берегівської ТГ в перспективі визначатиметься рівнем розвитку рекреаційно-туристичної сфери та транскордонною співпрацею.

За даними міської ради в громаді зареєстровано 2 344 суб'єкти господарювання, $\frac{3}{4}$ з яких – ФОП. В умовах війни суттєво знизився обсяг сплачених суб'єктами господарювання місцевих податків і зборів (-2,5 млн грн, порівняно із 2021 р.), а також внутрішніх податків на товари та послуги (-8,9 млн грн, порівняно із 2021 р.).

З лютого 2022 р. на територію Берегівської ТГ релокувалися 9 суб'єктів господарювання: 8 юридичних осіб та 1 ФОП. 77,8% релокованого бізнесу – суб'єкти переробної промисловості, з них майже половина займаються виробництвом готових металевих виробів (крім машин і устаткування). Решту 22,2% релокованого бізнесу становили суб'єкти неспеціалізованої оптової торгівлі. Це забезпечило зростання частки податкових надходжень у структурі доходів місцевих бюджетів у понад 1,5 рази [4, с.152].

Інвестиційна спроможність Берегівської ТГ досить висока (наявні 43 пропозиції), проте до цього часу Інвестиційний паспорт існує лише у вигляді проекту, який вже потребує оновлення, актуалізації та затвердження.

Берегівська МТГ характеризується потужним промисловим потенціалом. У 2022 р. у громаді функціонувало 184 промислових підприємства (-19 од., порівняно із 2021 р.), якими було сплачено до місцевого бюджету 12% від загального обсягу податків і зборів, сплачених місцевими суб'єктами господарювання. Майже чверть суб'єктів промисловості (45 од.) становили підприємства (юридичні особи та ФОПи), які спеціалізувалися на виробництві харчових продуктів. Ними загалом було сплачено до бюджету Берегівської громади 26% податків і зборів, що надійшли від промислових підприємств (рис. 2.1.5).

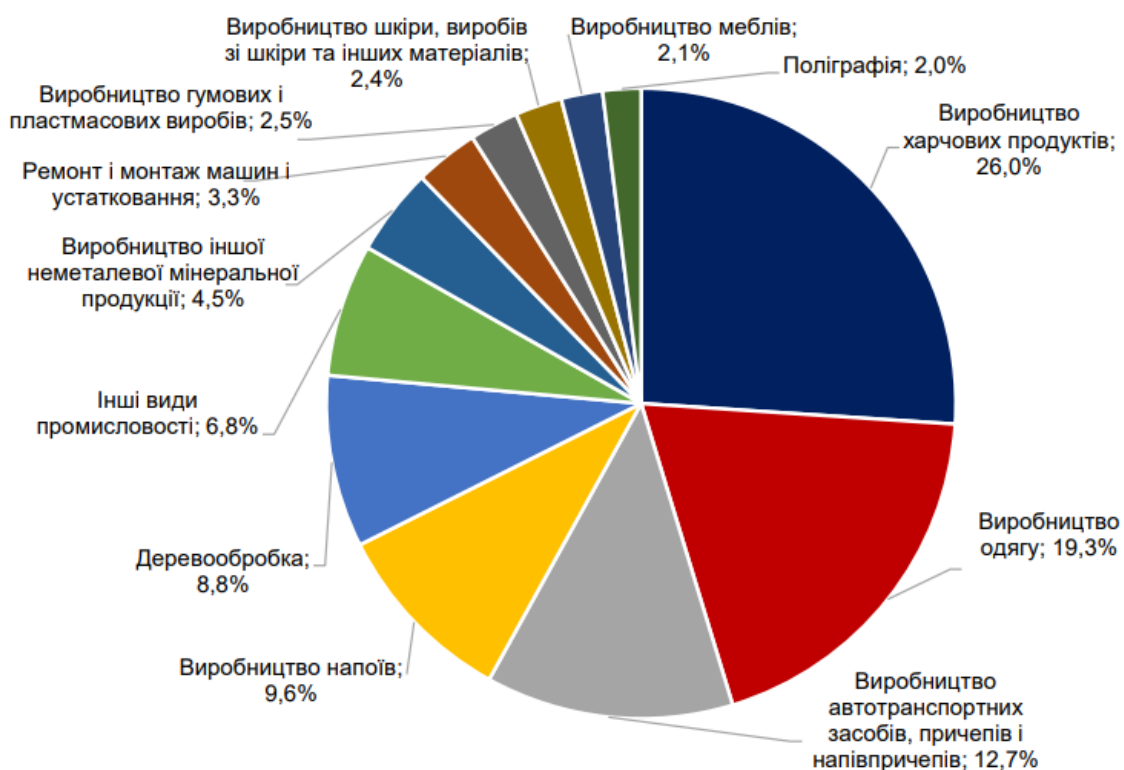

Рис 2.1.5. Структура промисловості Берегівської ТГ

Джерело: Профіль Берегівської ТГ [4].

Виноробний бізнес Берегівської громади представлений як крупними підприємствами, так і меншими суб'єктами господарювання – крафтовими сімейними виноробними господарствами. В громаді наявні виноробні господарства, основним видом діяльності яких є вирощування винограду (наприклад, ПАТ «Берегово-Тиса», ТОВ «Карпат-Вин Еталон», ТОВ «Виноробна компанія «ШатоЧизай», ТОВ «Стаховський Вайнс», ФГ «Ердевийг Чогота» та ін.), а також компанії, які виробляють

якісне вино під власними торговими марками, запрошують на відвідини туристів, пропонують екскурсії виробництвом тощо.

Виробництво пива. Традиційно Берегівщина вважається виноробним регіоном. Утім, на території Берегівської МТГ наявне й потужне підприємство із виробництва пива – ТОВ «Європа 2014» (колишній пивзавод «Карпатська пивоварня», побудований в 1997 р.). Пиво готується за традиційними технологіями та класичною рецептурою пивоваріння на заводі з угорським обладнанням та реалізується під брендом «John Gaspar» (Джон Гашпар) у фірмових ПЕТ-бочонках. Бренд пропонує споживачам кілька пивних колекцій: «John Gaspar Темне» (темне пиво), «John Gaspar Світле» (світле пиво), «John Gaspar CASTING» (світле пиво), «John Gaspar IPA» (світле пиво), «John Gaspar MARIDA» (світле нефільтроване пиво), «John Gaspar ICON» (напівтемне пиво) [4, с.56].

Із загальної кількості суб'єктів сільськогосподарського бізнесу понад половину (52%) становили суб'єкти господарювання, які займалися вирощуванням зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур. Ними загалом сплачено до бюджету Берегівської МТГ 32,7% від загального обсягу податків і зборів, сплачених суб'єктами сільського, лісового та рибного господарства. Вагома роль у надходженнях податків і зборів до місцевого бюджету від сільськогосподарських підприємств належить компаніям (у т.ч. ФОПам), які спеціалізуються на вирощуванні винограду. Зокрема, останніми сплачено до бюджету громади 15,7% від загального обсягу податків і зборів, сплачених суб'єктами сільського, лісового та рибного господарства. У громаді наявні 6 суб'єктів лісового та лісозаготівельного господарства. Ними у 2022 р. акумульовано до бюджету Берегівської МТГ чверть податків і зборів, сплачених суб'єктами сільського, лісового та рибного господарства.

Мережу закладів загальної середньої освіти Берегівської ТГ у 2020-2021 н.р. формували 25 відповідних закладів.

В умовах повномасштабної війни Росії проти України із березня 2022 р. призупинено діяльність Берегівської гімназії імені Есе Томаша у зв'язку із передачею її приміщень на потреби місцевої територіальної оборони. Учні цього закладу були переведені в інші навчальні заклади міста Берегове на власний вибір. Утім, більшість із них продовжили навчання у Берегівському ліцеї імені Мікеша Келемена.

Отже, станом на початок 2023 р. мережу закладів загальної середньої освіти Берегівської ТГ формують 24 комунальні заклади: 11 ліцеїв, 11 гімназій та 2 початкові школи.

11 із 25 (або 44%) комунальних закладів загальної середньої освіти громади розташовані в адміністративному центрі громади – місті Берегове.

Кількість учнів, які навчалися у комунальних ЗЗСО Берегівської ТГ упродовж останніх трьох років характеризується тенденцією до зниження. Зокрема, у 2021 р. у зазначених закладах освіти навчалося 6 089 школярів, у 2022 р. – 5 544 школярі, а у 2023 р. – 5 5532 школярів (табл. 2.1.2), (табл. 2.1.3).

Таблиця 2.1.2. Кількість класів закладів загальної середньої освіти м. Берегове та наповнюваність в них на 2022/2023 навчальний рік

№	ЗЗСО	Початкова школа		Основна школа		Старша школа		Всього		Середня наповнюваність
		Клас	Уч.	Клас	Уч.	Клас	Уч.	Клас	Уч.	
1	гімназія ім. Г. Горват	4	72	5	90			9	162	18
2	Гімназія "Опре Рома"	7	180	7	192			14	372	27
3	Ліцей "Платан"			8	201	4	70	12	271	23
4	Ліцей ім. Г. Бетлена	1	16	8	198	3	60	12	274	23
5	Ліцей ім. Ф. Потушняка	12	304	13	348	3	87	28	739	26
6	Ліцей ім. Ілони Зріні	7	73	8	135	3	59	18	267	15
7	Ліцей ім. Л. Кошута	10	248	10	286	3	72	23	606	26
8	Ліцей ім. Т.Г. Шевченка	9	265	10	275	2	61	21	601	29
9	Ліцей ім. М. Келемена	4	94	5	124	2	47	11	265	24
10	Ліцей ім. Ш. Петєфі	4	94	4	90			8	184	23
	Всього по місту	58	1346	78	1939	20	456	156	3741	24

Джерело: Управління освіти та культури Берегівської міської ради [5].

Таблиця 2.1.3. Кількість класів закладів загальної середньої освіти по селах Берегівської ТГ та наповнюваність в них на 2022/2023 навчальний рік

№	ЗЗСО	Початкова школа		Основна школа		Старша школа		Всього		Серед. наповнюваність
		Клас	Уч.	Клас	Уч.	Клас	Уч.	Клас	Уч.	
1	Великоюакіянянська поч. школа	3	20					3	20	7
2	Кідьошська поч. школа	2	15					2	15	7
3	Бадалівська гімназія ім. Й. Гводані	4	59	4	55			8	114	14
4	Бенянська гімназія	4	42	5	39			9	81	9
5	Боржавська гімназія	4	37	5	43			9	80	9
6	Галаборська гімназія	4	28	4	32			8	60	8
7	Гечанська гімназія	4	26	2	17			6	43	7
8	Оросіївська гімназія	3	25	3	21			6	46	8
9	Четфалвівська гімназія	3	32	3	30			6	62	10
10	Варівський ліцей	7	142	7	166	2	58	16	366	23
11	Гатянський ліцей	4	90	5	112	2	39	11	241	22
12	Мужіївський ліцей	8	57	8	105	4	58	20	220	11
13	Чомський ліцей	2	20	5	40	1	17	8	77	10
14	Яношівський ліцей	8	146	9	163	3	57	20	366	18
	Всього по селу	60	739	60	823	12	229	132	1791	14

Джерело: Управління освіти та культури Берегівської міської ради [5].

Зміну кількості учнів, які навчалися у комунальних ЗЗСО Берегівської ТГ у 2022-2023 н.р. щодо 2022-2021 н.р. у розрізі навчальних закладів демонструє (рис. 2.1.6.).

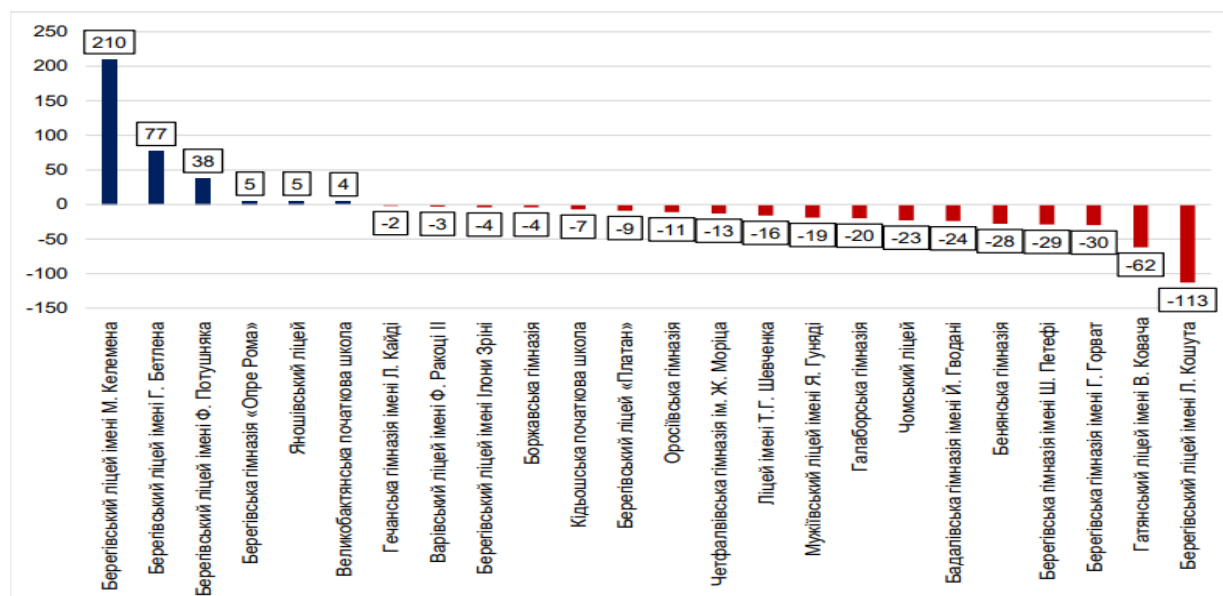

Рис. 2.1.6. Зміна кількості учнів, у 2022-2023 н.р. щодо 2022-2021 н.р.

Джерело: Профіль Берегівської ТГ [4].

Лише чверть ЗЗСО громади у 2022-2023 н.р. характеризувалися додатною динамікою кількості учнів. При цьому варто зазначити, що різке зростання кількості школярів у Берегівському ліцеї імені М. Келемена було, насамперед, пов'язане із переводом до цього закладу значної кількості учнів Берегівської гімназії імені Томаша Есе, приміщення якої в умовах повномасштабної війни було передано на потреби місцевої територіальної оборони [4, с.33-35].

2.2. Туристичний потенціал Берегівської ТГ

Геотермальні джерела Берегівської рівнини, теплий клімат, мальовничі краєвиди та багата історія регіону здавна приваблюють туристів до Берегівського краю.

Туристичний потенціал Берегівської ТГ сьогодні представлений широкою мережею медичних та лікувально-оздоровчих закладів, об'єктів культурної та історичної спадщини, закладів розміщення та громадського харчування, торгово-сервісних об'єктів, покращується логістика з великими містами регіону тощо. Все це разом сприяє розвитку довгострокового туризму (тобто створенню умов для перебування туристів у громаді більше 1-2 днів).

Перевагою Берегівської ТГ є те, що інтенсивність туристичного руху тут висока як взимку, так і влітку. Крім того, громадський відпочинок може поєднувати риси рекреаційного, оздоровчого, освітнього, пригидницького, а також еко- та енотуризму (винного туризму).

Візитною карткою громади є її геотермальні джерела. Сьогодні у місті Берегове функціонують два термальні комплекси, які надають послуги релаксації та оздоровлення на основі впливу термальної води, а саме Термальні басейни Рекреаційного комплексу «Жайворонок» та спортивна база «Закарпаття». Вода надходить до термальних комплексів Берегова з глибини 1080-1150 метрів. Спочатку її температура становить +57 градусів Цельсія, але в басейнах вона падає до +33 градусів Цельсія (у дитячих басейнах – до +36 градусів Цельсія). Термальна вода Берегова не охолоджується навіть взимку (4, 45).

«Жайворонок» у Берегове – це великий готельний комплекс європейського класу. На території працює термальний басейн, який вважають найкращим в Україні. Комплекс заснували у 2003 році, тому він вдало поєднав у собі комфортні умови для мешканців,

різноманітність процедур, розвинену інфраструктуру та смачну кухню з дивовижним закарпатським колоритом.

Справжньою гордістю комплексу «Жайворонок» у Берегово є його термальний басейн. Термальна вода має унікальні оздоровчі властивості для зміцнення імунітету. Температура води на гирлі складає 57°C, тому її охолоджують до комфортного рівня. У хімічний склад термальної води входять хлориди, гідрокарбонати, сульфати, калій, натрій, кальцій, магній, фтор, йод та інші корисні для організму мінерали.

Показання до застосування термальної води:

- хвороби опорно-рухової системи (артрози, артрити, остеохондроз, травми кісток та сухожиль);
- порушення у роботі серця та судин (підвищений чи занижений тиск, флебіти, атеросклероз);
- нервові порушення (стреси, неврози, мігрень, безсоння).
- також в список показань входить цукровий діабет, подагра, гайморит, зайва вага (<https://podorozhuy.com.ua/2024/10/17/zhayvoronok/> 2024).

Навчально-спортивна база «Закарпаття».

Басейн з термальною водою (30-45°C) відкритий ще у далекому 1967 році. Лікувальну воду добувають зі свердловини глибиною 1100 метрів, а потрапляє вода у басейн з півторакілометрового гейзера. Термальна вода містить у собі йодні та бромні солі, а також мінерали хлоридно-натрієвого складу.

На території бази розташований великий басейн (51 м x 22,2 м) під відкритим небом, температура води якого навіть у зимові морози не падає нижче +32°C. Також тут є два маленькі басейни для дітей. За своїми фізико-хімічними властивостями існує тільки три аналоги даної термальної води, а саме в Новій Зеландії, Ісландії та Курильських островах (<https://www.0312.ua/news/2117758/10-termalnih-basejniv-zakarpatta-cini-ta-grafik-roboti> 2024) .

Термальні води Берегова, що містять кремній-карбонат-хлорид-натрій, характеризуються високим вмістом мінералів. Через свій особливий хімічний склад вода каламутна.

Не менш популярним у громаді є винний туризм – знайомство туристів із виноробними традиціями та особливостями регіону. Берегівський регіон є батьківщиною найякісніших виноградників, де вирощують рідкісні та стародавні сорти ягоди, що дозріли на сонці.

Цілком природно, що Берегівська ТГ, як один з головних виноробних центрів Закарпаття, має також міський Музей виноградарства та виноробства. Його було відкрито у березні 2011 року з метою відродження та популяризації репутації вина та місцевих виноробних традицій. Музей розташований у відреставрованому підвалі палацу Бетлена Габора. Стіни та підлога музею покриті каменем, а стеля прикрашена великими лампами у формі коліс. На деяких цеглинах викарбувані імена спонсорів, які допомогли створити музей, та відомих виноробів регіону. Музей має площу 160 м².

Виноробний комплекс «Шато Чизай» засновано у 1995 році в урочищі Чизай, що біля міста Берегово на Закарпатті. Тут було побудовано сучасне виробництво зважаючи на місцеву історію виноробства. Засновником виноробного комплексу є Геннадій Йосипович Гутман, який доклав чимало зусиль для розвитку та відновлення сучасного виноробства у закарпатському краю. Підприємство є фактичним прикладом ефективного господарювання з європейським підходом до справи.

Об'єм виробництва сягає 1,6 мільйона пляшок на рік. Для витримки вина використовують 120 дубових бочок із французького та угорського дубу (<https://www.uabestwine.com/shato-chyzai> 2024). 272 гектари виноградників – це 1 мільйон 88 тисяч виноградних кущів, по одній лозі на кожного закарпатця. Це білі і червоні європейські сорти винограду. Трамінер рожевий, Рислінг Рейнський, Іршаї Олівер, Черсегі, Мускат Оттонель, Каберне Совіньйон, Мерло, Піно Нуар і Піно Блан — не повний перелік сортів. Компанія вдосконалює і розширює сортовий склад, приділяючи увагу класичним і локальним виноградам.

Вина «Шато Чизай» здобули численні нагороди на міжнародних конкурсах, таких як Decanter, London Wine Competition, Paris Wine Cup та інші. Продукція експортується до 21 країни світу, включаючи США, Японію, Норвегію та Францію. Це свідчить про високу якість та конкурентоспроможність вина «Шато Чизай» на світовому ринку. (<https://uwines.com.ua/events/shato-chyzaj-vidkryvayut-pershyj-muzej-vynogradarstva-i-vynorobstva-zakarpattya/> 2024).

Виноробня Cotnar. Це одне з найбільших виноробних господарств в Україні, що вражає своїми масштабами та сучасним обладнанням. Площа виробничих приміщень заводу Cotnar майже 6 тисяч квадратних метрів та оснащена найсучаснішим італійським, австрійським та німецьким обладнанням.

Господарство має власні виноградники площею 180 гектарів, на яких вирощуються різноманітні сорти винограду, включаючи європейські сорти, такі як Мускат Оттонель, Мускат білий, Шардоне, Совіньйон, Ркацителі, Трамінер рожевий,

Рислінг, Каберне, Мерло, а також грузинський сорт та австрійський Блаубургер. Що стосується дегустації, то варто спробувати популярні лінійки, такі як Gorobchiki (у тому числі Трамінер і Розі) та Dog Smile Wine (перед яким не встоять цінувальники собачок), а також Шардоне та сухе Мерло із серії Hills (<https://www.uabestwine.com/vynorobnia-cotnar> 2024).

Stakhovsky Wines. Ця крафтова виноробня належить видатному українському тенісисту Сергію Стаховському, який вирішив після кар'єри у тенісі перейти на виноробство. Він узяв в оренду 20 гектарів землі на Закарпатті та створив свій власний виноградник. Виноградники Стаховського розташовані в селі Мужієве, поруч із виноградниками Cotnar та Чизай, що робить це місце одним із найкращих виноробних районів Закарпаття. Тут вирощуються різноманітні європейські сорти винограду, а саме Трамінер, Мерло, Каберне Совіньйон, Цвайгельт та Сапераві. Крім того, на території виноградника є хороша дегустаційна зала, де можна скуштувати вино і, можливо, зустріти самого власника (<https://stakhovskywines.com> 2024).

Хоча виноробний регіон навколо Берегова відомий передусім своїми великими виноробнями, такими як Шато Чизай або Котнар, важливо зазначити, що тут працюють не лише великі виноробні. У регіоні також є багато невеликих сімейних виноробень, які також відіграють значну роль у місцевій винній культурі.

Ці невеликі виноробні часто побудовані на багатопоколінній традиції. Вони вирощують виноград власноруч, особисто контролюють кожен етап виноробства та часто виробляють унікальні вина невеликими партіями. Ці вина не є продуктами масового виробництва, а напоями, виготовленими з пристрастю, майстерністю та знанням місцевих умов.

Багато з них мають відкриті підвали, де відвідувачі можуть безпосередньо поспілкуватися з виноробом, дізнатися про його роботу та, звичайно ж, скуштувати його вина. Ці місця пропонують особливі враження, оскільки гості не лише п'ють вино, а й кушують історію та спосіб життя.

Загалом можна сказати, що місцеву винну культуру формують не лише великі компанії, а й менші виробники, які щодня працюють від душі та серця. Вони забезпечують різноманітність, унікальність та автентичність винної пропозиції регіону.

Виноробня Параски. Родина Параска вже кілька поколінь виготовляє вогняні, палкі соки. Їхній батько (Дьєрдь Парашка) був викладачем Закарпатського Угорського інституту імені Ференца Ракоці II., де викладав практичні курси. Після його смерті у 2013 році його місце у викладацькій професії зайняв його старший син Гергей. Наразі двома

основними членами виноробні Параска є раніше згаданий Гергей та його молодший брат Ласло. Обидва є членами Винного ордену Святого Вацлава в Берегові.

Обидві технології, що використовуються в галузі, можна знайти у виноробстві. Як традиційна ферментація та дозрівання в бочках, так і більш сучасна редукційна ферментація та дозрівання. У них є 100-річний винний підвал, вирубаний у скелі, який був розкопаний італійськими військовополоненими за часів Австро-Угорської монархії. Крім того, у них є переробний цех, прес-центр (винний дім). Вони виготовляють білі вина: Шардоне, Зеніт, Ризлінг, Фурмінт, італійський Ризлінг, Цветочне, Мускат; червоні: Голубок-Аліберне, Каберне Совіньйон, Мерло, Сапераві, Цвайгельт, Кагор (Православне масове вино, Каберне-Мерло-Сира) (<https://karpatokbora.hu/karpatalja-paraszka-laszlo/> 2024).

Виноробня Шош. Виноробню заснував Карой Шош. Хоча родина Шош має дуже давні традиції виноробства, вони почали проводити дегустації вин та приймати гостей лише на початку 2000-х років. Це також пов'язано з тим, що виноградні ділянки були націоналізовані в Радянському Союзі, і навіть після зміни режиму дрібним виробникам важко придбати землю. Син Кароя, Жолт, також винороб, а його онук Крістіан – інженер з виноградарства та виноробства. Усі троє, а також дружина Жолта, Єва, також є членами Ордену Святого Вацлава в Берегові. Карой та його дружина Жужанна зустрічають гостей у своїй традиційній виноробні в Кідьоші.

На виноробні вони виробляють як партії в резервуарах, так і в дерев'яних бочках. Вони швидко та дбайливо обробляють білі сорти винограду, часто використовуючи пресування цілих грон. Червоне пюре ферментується в чанах, і вони обережно затирають його вручну один раз на день. Їхні дерев'яні бочки виготовляються з місцевого дубу.

Виноробня Шош здебільшого використовують 220-літрові бочки. За кілька сотень метрів від переробного заводу є невеликий винний підвал, де також відбувається витримка в дерев'яних бочках (<https://karpatokbora.hu/karpatalja-sass-krisztian/> 2024).

У Берегівській громаді будуть цікавими для туристів наявні тут пам'ятки історії та архітектури (4, 46). (Додаток 2.2.1).

Величний палац Королівського суду Берегова був збудований у 1909 році за планами архітектора Ференца Яблонського. Після Другої світової війни там діяли військові казарми, а з середини 1970-х років – військово-промисловий завод. Після зміни режиму завод, на якому працювало понад 2000 осіб, занепав, а напівзруйнована будівля довгий час стояла покинутою. У 2002 році міська влада передала його Закарпатському угорському педагогічному коледжу. Спільна угода між Ф. Мадлом та тодішнім

президентом України Леонідом Кучмою значною мірою сприяла його реконструкції. Наразі у колишньому будинку суду діє Закарпатський Угорський інститут імені Ференца Ракоці II (<https://vasarnap.hu/2020/03/23/beregszaszi-sorozat-4-resz-eros-var/> 2024).

Панське казино “Золота пава”. Одним з найкрасивіших будинків у Берегові вважається Панське казино “Золота пава”. Саме тут колись проходили всі урочисті заходи міста. Сьогодні в старовинній будівлі на березі Верке розмістився один з найкращих ресторанів міста, а також готель.

Появою будівлі казино Берегово зобов’язане Томашу Етвешу – піджупану Бережського комітату. Саме він запропонував побудувати заклад, де могли б проходити літературні вечори, бали, благодійні обіди, урочисті заходи. Цю ідею підтримала вся міська еліта. Технічну документацію будівлі розробили інженери по будівництву Йозеф Пум та Жігмонд Сіладі. А граф Ервін Шенборн-Бухгейм за половину реальної ціни продав земельну ділянку під будівництво споруди.

Будівельні роботи розпочалися 16 березня 1890 року, але на добудову у скарбниці міста не вистачило грошей. Лише у 1911 році керівництво Берегсасу оголосило конкурс на кращий проект реставрації споруди казино. Переможцем став проект мукачівського інженера Дюли Бешенські. З ощадного банку було видано 150 тисяч крон кредиту, і навесні 1912 року розпочалося оновлення закладу. Зовнішній вигляд будівлі доручили оформити інженеру Шому Мейгешу. Святкове відкриття оновленого казино відбулося 6 липня 1913 року. Будівля поєднала у собі елементи модерну і арт-нуво, вражала своїм ошатним екстер’єром і розкішним інтер’єром.

Тут проходили обласні бали, засідали представники еліти та громадські культурні організації. У закладі приймали багатьох відомих митців світу, відбувалися музичні вечори. Тут виступали і уродженки міста Шарі Федак – угорська зірка оперети та Анна Баті, відома оперна співачка.

Будівлі панського казино досі вдалося зберегти справжній аристократичний дух Закарпаття довоєнного періоду (<https://varosh.com.ua/kultura/1-rodzinok-beregova-nayavnih-ta-potencijnih/> 2024).

«Графський двір» князя Габора Бетлена - ансамбль споруд XVII ст., є найстародавнішою світською будівлею міста.

На лівому березі каналу Верке знаходиться палац князя Габора Бетлена, який в 1620-1621 р.р. був королем Угорщини. Побудована резиденція князя на місці монастиря Домініканського ордену (1327—1566 рр.). У 1573 році монастир був зруйнований

реформаторами, і в 1629 році на його місці невідомим архітектором була споруджена літня резиденція Габора Бетлена. На фасаді будівлі зберігся напис «Бетлен, 1629».

Розташування споруд щодо одна одної в ансамблі збереглося в первинному вигляді. Будівлі утворюють напівзамкнений прямокутної форми дворик. Складається з основної (центральної) споруди — житлового корпусу і двох господарських споруд. Центральну одноповерхову будівлю прикрашають шість колон в стилі епохи Відродження. Підвальне приміщення побудоване в готичному стилі. Очевидно, воно є залишком розташованого тут раніше монастиря.

Будівлю неодноразово перебудовували (додавали інші архітектурні стилі), робили ремонти, відновлювали після пожежі (1686 р.). Споруди господарського призначення є прямокутними з цеглини, одна з них двоповерхова. Їх первинна функціональна роль в ансамблі до кінця не відома. Імовірно одна з них була стайнею, друга – каретною і зерносковищем. Особливий інтерес представляють підвали в готичному стилі, що збереглися ще з часів монастиря. У цих підвалах в 2011 році був відкритий музей виноробства. З 2002 року в палаці було відкрито музей «Берегівщина», що відкриває своїм відвідувачам тисячолітню історію Берегівщини (<https://tamtour.com.ua/hrafskyi-dvir-kniazia-habora-betlena> 2024).

Колишній готель Grand Royal-Гуртожиток імені Ференца Келчеї збудований у 1848-му році, неодноразово горів. Тож сучасну форму здобула на початку ХХ століття. У той час тут діяв готель «Grand Royal», який був улюбленим місцем зустрічей місцевої інтелігенції. Після Другої світової війни у будівлі відкрили готель «Дружба», а на першому поверсі діяв ресторан «Полтава» (пізніше перейменований на «Дружба»). Після закриття ресторану тут розмістили Берегівський музей. З 2000-го року 76% будівлі є власністю Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II (<https://maps.visicom.ua/c/22.64292,48.2071,17/f/POI1TNCX9NL?lang=uk> 2024).

Угорський національний театр, колишній готель «Орослан» («Золотий лев») зараз є будівлею Угорського драматичного театру, розташований в центральній частині Берегова, поруч із найжвавішим транспортним вузлом міста. Будівля, вперше згадана в 1654 році, тоді функціонувала як гуртожиток, була місцем багатьох історичних подій.

Будівля відіграла важливу роль у Другій світовій війні, у місцевих подіях Війни за незалежність (1703–1711) під проводом Ференца Ракоці. Казино Берегівського повіту було засноване 5 березня 1841 року і спочатку розміщувалося в кутовій кімнаті на першому поверсі готелю «Орослан». Спочатку казино діяло як асоціація, і вони визначали себе так: «Казино – це асоціація, призначена для більш елегантного

спілкування, і членами можуть бути лише ті, хто відомий своєю благородною поведінкою, з'являється у відповідному одязі та підкоряється всім правилам нарівні з іншими членами». Ця деталь статутів свідчила про те, що навіть тоді приділялася велика увага формальностям. Також законодавчою вимогою було заборонити входити на територію з собакою чи в капелюсі.

Ференц Казінці був не єдиним відомим гостем готелю «Орослан», Шандор Петефі також зупинявся в будівлі в ніч на 12 липня 1847 року. Влітку 1847 року поет вирушив до своєї коханої, Юлії Сендрей. По дорозі він провів деякий час, зокрема, в Берегові. Під час свого перебування тут Шандор Петефі, натхненний музою поезії, написав свій вірш «Теплий день». 28 листопада 1987 року на згадку про перебування Шандора Петефі в місті встановлено меморіальну дошку. Після 1945 року в цій будівлі працювали районна бібліотека та громадський будинок. Будівля стала центром культурного життя міста. Народний театр Берегова представив тут у 1952 р. оперету Дунаєвського «Вільний вітер».

Нині в колишньому готелі «Орослан» розташовані Закарпатський угорський драматичний театр, який є театром угорців Закарпаття, та Центр Федак Шарі, який було урочисто відкрито 18 жовтня 2020 року. Створення центру було підтримано урядом Угорщини за сприяння Благодійного фонду Закарпатського угорського інституту (<https://karpataljalap.net/2021/03/22/az-egykori-oroszlant-szall-szerepe-beregszasz-torteneteben> 2024).

Мала синагога - єдина чинна єврейська культова споруда в місті. Синагога була побудована ще на початку 1920-х років, приблизно в той же період було зведено і будівля єврейської ритуальної лазні, що стоїть поруч. Колись у Берегово було цілих шість синагог. Пережити період радянської влади вдалося не всім культовим спорудам. Чинним же залишилося тільки одне – так звана «мала синагога». Віруючих євреїв у Берегові налічується не більше 40 осіб, але святиня досі залишається центром єврейського релігійного та культурного життя міста. Деякий час тому синагога була повністю відреставрована. Незважаючи на те, що їй замінили дах і вікна, відремонтували меблі та відреставрували внутрішнє оздоблення, храм повністю зберіг свій первісний вигляд. На першому поверсі знаходяться кімната для молитви і Великий зал, який використовується для проведення релігійних та культурних заходів. При синагозі відкрито музей, де серед експонатів постійно діючої виставки знаходяться пам'ятні єврейські речі та фотографії, передані закарпатцями у фонд музею

(https://ua.igotoworld.com/ua/poi_object/70118_malaya-sinagoga-v-beregovo.htm#/google_vignette 2024).

Будинки-близнюки побудовані на початку минулого століття на перехресті вулиць Тіноді і Сечені. , їх неможливо не помітити. Ці будинки належали двом жителям міста – адвокату Гейзі Кубовичу та головному архітектору міста Шамуелю Мейгешу. Попри недоглянутий стан, палац Кубовича має велику цінність – багатьом його елементам вже понад 100 років. А ось ремонт і перебудова палацу Мейгеша змінили його до невпізнання – в ході реконструкції були втрачені всі декоративні елементи сецесії, а будівлю тепер відносять до стилю модерн. У радянські роки в обох будинках були розташовані комунальні квартири (<https://varosh.com.ua/life/zakarpatske-beregovo-6-rodzynok-dlya-mandrivnyka/> 2024).

Літня резиденція графів Шенборнів, що володіли містом Береговом з XVIII ст.. Романтичного виду палац побудований в XIX ст. біля підніжжя гори на північно-східній околиці міста. Схожим на середньовічний замок його робить висока башта з гостроверхим дахом. Поруч був розбитий затишний парк. У 1913 році тут відкрили угорське державне винне господарство, яке в 1920 році перейшло у власність чехословацької спілки виноробів. У 1954-му на базі резиденції був створений радгосп-завод "Берегівський", який виробляв знамениті марочні вина "Троянда Закарпаття", "Променисте", "Берегівське". Зараз винзавод СТОВ "Берегівське", практично припинив виробництво. Доступ на територію заводу закритий (<https://pershij.com.ua/malovidomi-pam-iatky-rezydentsiia-hrafov-shenborniv-u-berehovi-foto/> 2024).

У Берегові споруджено чимало пам'ятників відомим історичним постатям, таким як Ференц Ракоці II, поет Шандор Петєфі, король Угорщини Іштван I Святий, акторка Шарлота Федак, ватажок повстанців-куруців Томаш Есе, лікар та винороб Бертолон Ліннер та ін.

Таким чином, ми можемо говорити про багатий туристичний потенціал Берегівської територіальної громади.

2.3. Шкільний пізнавальний туризм Берегівської ТГ

На сьогоднішній день організація шкільних туристичних заходів в Берегівській ТГ варіюється в залежності від конкретної школи, її ресурсів, ініціативи вчителів та підтримки з боку місцевих владних структур.

Гуртки та секції, що діють у навчальних закладах, зазвичай фінансуються з місцевого бюджету, тобто за рахунок громади. Такий підхід дозволяє створювати

додаткові можливості для розвитку дітей та молоді безпосередньо в громаді, відповідно до її освітніх та культурних пріоритетів.

Директор навчального закладу відіграє ключову роль у визначенні переліку гуртків. Саме він аналізує поточні потреби студентів, людські ресурси та фінансові можливості, а потім вирішує, чи доцільно відкривати чи підтримувати певну групу. Директор повинен подати відповідне обґрунтування органам освіти, які повинні схвалити або відхилити фінансування.

У процесі вибору гуртків перевага зазвичай надається мистецькому, спортивному та військово-патріотичному напрямкам. Це пов'язано з тим, що ці напрямки мають високу соціальну цінність та сприяють розвитку талантів учнів, фізичного здоров'я, національної свідомості. Такі групи часто обираються як пріоритетні для громади, оскільки вони мають стабільний попит і мають позитивний соціальний вплив.

Управління освіти та культури Берегівської міської ради розділяє ці гуртки на три ступені залежності від годин:

1. Ступінь. Початкові школи – до 4 годин
2. Ступінь. Гімназії – від 9 до 14 годин
3. Ступінь. Ліцеї – до 18 годин

Проаналізувавши стан шкільного пізнавального туризму в 15 школах (таб. 2.3.1.) Берегівської ТГ, можна зазначити різноманітність підходів та рівень активності в цій сфері.

**Таблиця 2.3.1. Відомості про гуртки, секції, організовані закладами
загальної середньої освіти в Берегівській ТГ**

	№ рядка	Кількість закладів, в яких працюють гуртки, секції, од.	У них			
			кількість гуртків, секцій од.	з них на платній основі	кількість учнів, які відвідують гуртки, секції, осіб	з них на платній основі
А	Б	1	2	3	4	5
Усього	01	15	51	3	786	
У тому числі за напрямами: Науково-технічний	02	1	2		40	
Еколого- натуралістичний	03	1	1		15	
Туристсько- красознавчий	04	3	3		45	
Фізкультурно- спортивний	05	7	7		114	
Художньо- естетичний	06	6	11		168	
Військово- патріотичний	07	13	17		240	
Дослідницько- експериментальний	08	2	3		49	
Бібліотечно- бібліографічний	09	2	2		30	
Оздоровчий	10	1	1		15	
інший	11	3	4		70	

Джерело: Управління освіти та культури Берегівської міської ради [5].

Деякі школи як Ліцей ім. Ф. Потушняка, Ліцей ім. Т.Г. Шевченка, Мужіївський ліцей ім. Г. Яноша активно розвивають шкільний туризм, докладаючи зусиль для інтеграції теоретичних знань з практичною діяльністю та розвитку широких компетенцій учнів. З кожного закладу загальної середньої освіти беруть участь 15 учнів, загалом 45.

Такий підхід відповідає сучасним освітнім стандартам та сприяє всебічному розвитку учнів, підвищує їхню мотивацію до навчання та формує їхню екологічну свідомість. Ці заклади організовують регулярні екскурсії до різних природних, історичних та культурних пам'яток Берегівської ТГ та інших регіонів України. Ці поїздки сприяють практичному застосуванню знань, розвитку дослідницьких навичок, формуванню екологічної свідомості учнів. Екскурсії включають відвідування парків, музеїв, історичних пам'яток та, зокрема, підприємств.

Однак інші школи менш активні в цій сфері через брак фінансової підтримки, недостатні зв'язки з місцевими організаціями та обмежені можливості з місцевих ресурсів.

Вчителі змушені шукати альтернативні способи організації освітньої діяльності, обмежуючись виключно класними заняттями та використанням віртуальних ресурсів. Однак ці заняття не можуть повністю замінити справжні екскурсії та живе спілкування з природою. Відсутність можливостей для польових досліджень та практичних занять суттєво знижують якість географічної освіти.

Проблема також полягає у відсутності мотивації учнів, які, оскільки не можуть подорожувати за межі школи, менше цікавляться предметами, які вивчають.

Отже, потенціал шкільного пізнавального туризму в регіоні використовується не повністю, навіть попри те, що регіон має всі необхідні ресурси для його розвитку: природну красу, історичні та культурні цінності, матеріальні та людські ресурси. Туризм має стати одним із ключових засобів залучення прибутку, підтримки ринкових відносин та активного впливу на розвиток суміжних секторів економіки. Це також сприяє збільшенню зайнятості, покращенню охорони історичних пам'яток та підвищенню культурного рівня населення.

Для підвищення рівня шкільного пізнавального туризму в ТГ, можливо, варто впровадити низку заходів, таких як залучення додаткових фінансових ресурсів через спонсорство або гранти, підвищення обізнаності про важливість шкільного пізнавального туризму серед вчителів та батьків, а також розвиток партнерських відносин з місцевими туристичними організаціями та культурними закладами. Такі заходи можуть сприяти розвитку шкільного пізнавального туризму в Березівській ТГ та надавати додаткові можливості для розвитку учнів.

РОЗДІЛ III.

РОЗРОБКА КРАЄЗНАВЧО-ТУРИСТИЧНОГО МАРШРУТУ ДЛЯ ШКОЛЯРІВ

3.1. Підготовчий етап

Інтерактивний характер екскурсій підвищує мотивацію учнів до навчання, сприяє розвитку їхньої самостійності та відповідальності. У процесі підготовки до екскурсій і під час їхнього проведення учні вчаться планувати свою діяльність, працювати в команді, розвивати комунікативні навички. Це сприяє не лише засвоєнню географічних знань, але й формуванню широкого спектра компетентностей, які є необхідними для успішного навчання та подальшого життя.

Виходячи з вищенаписаних суджень, було прийнято рішення розробити та провести краєзнавчо-туристичний маршрут для школярів по промислових об'єктах м. Берегове (8–клас).

Метою проведення даного заходу було формування в учнів старших класів краєзнавчих знань, розширення уявлення про місцеву промисловість, розвиток дослідницьких навичок і профорієнтаційних інтересів.

Перед початком проєктування нами було проведено попереднє вивчення промислового потенціалу міста Берегове з метою визначення найбільш показових і доступних для відвідування об'єктів. При відборі об'єктів екскурсії відбувалось орієнтування на кілька ключових критеріїв, які повинні були забезпечити ефективне формування географічних компетентностей учнів:

- об'єкти повинні мати високий освітній потенціал, тобто бути корисними для засвоєння географічних знань та розвитку навичок; відповідати шкільній програмі, забезпечувати послідовність та наступність засвоєння знань;
- об'єкти повинні бути доступними для учнів з точки зору географічного розташування, транспортної логістики та фізичної можливості відвідування, тобто знаходитися в зоні транспортної доступності;
- об'єкти повинні відображати специфіку місцевого регіону, що сприятиме розвитку регіональної свідомості та поваги до місцевої культурної спадщини.

На основі вище згаданих критеріїв, під час розробки маршруту Берегівською ТГ було обрано такі промислові об'єкти, як ТОВ "ЄВРОПА-2014" пивоварня "John Gaspar", ТОВ "УКРАН АБТЕКС", Берегівська швейна фабрика.

Маршрут екскурсії (рис. 3.1.1.) визначає оптимальний шлях для переміщення екскурсійної групи з одного місця в інше, використовуючи заздалегідь вибрані дороги, вулиці та інші транспортні шляхи. Місця розташування в цьому контексті позначають місця, де розташовані об'єкти екскурсії або їх концентрація, де група зупиняється для їх огляду.

Під час проектування маршруту головним міркуванням було забезпечення легкого доступу між об'єктами. Елементи маршруту різноманітні, щоб забезпечити цікавість та азарт учасників. Важливим кроком у плануванні маршруту є тривалість поїздки. Він може суттєво змінюватися залежно від різних факторів, таких як маршрут, кількість відвідуваних місць, погодні умови, фізична підготовка тощо. Для більш глибокого вивчення певної місцевості чи регіону може знадобитися від кількох годин до кількох днів, або навіть тижнів. Важливо зазначити, що тривалість екскурсії зазвичай визначається організатором екскурсії, враховуючи потреби та можливості учасників, а також специфіку маршруту та запланованих заходів.

Маршрут: ТОВ "ЄВРОПА-2014" пивоварня "John Gaspar", ТОВ "УКРАН АБТЕКС" Берегівська швейна фабрика (8,5 км)

Тривалість екскурсії: 2 години 30 хвилин

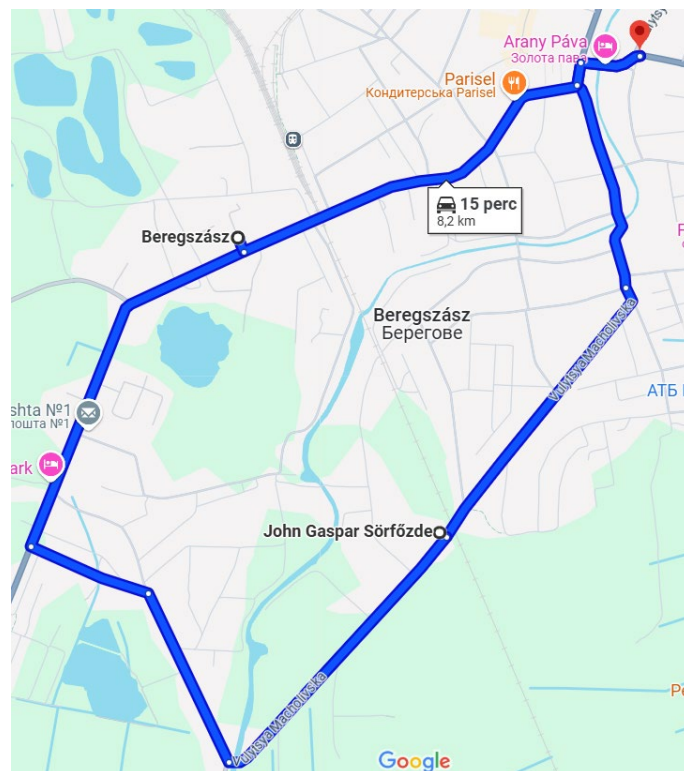

Рис. 3.1.1. Маршрут екскурсії

Джерело: складене автором

План екскурсії:

1. Виїзд з вихідного пункту (Берегівський ліцей ім. Тараса Григоровича Шевченка) 14:00.
2. Берегівський ліцей ім. Тараса Григоровича Шевченка - пивоварня "John Gaspar" 14:00-14:10 (2,5 км).
3. Прибуття до пивоварні "John Gaspar" 14:10-15:10 (1 година):
 - Ознайомлення з історією пивоварні
 - Спостереження за процесом виробництва пива
4. Пивоварня "John Gaspar" - Швейна фабрика 15:10-15:20 (4 км).
5. Прибуття до швейної фабрики 15:20-16:20 (1 година):
 - Ознайомлення з історією фабрики
 - Стеження за роботою швейного цеху
6. Повернення до вихідного пункту (Берегівський ліцей ім. Тараса Григоровича Шевченка) 16:20-16:30 (2 км).

На кожному з об'єктів для учнів заплановано проведення екскурсій, що дозволить глибше зрозуміти специфіку виробництва та його роль у місцевій економіці. Це забезпечить всебічний розвиток географічних компетентностей учнів через інтеграцію теоретичних знань з практичною діяльністю у реальному середовищі.

Об'єкт маршруту №1. ТОВ "ЄВРОПА-2014" пивоварня "John Gaspar"

Історія пивоваріння на Закарпатті бере свій початок ще з XVIII століття. Першу пивоварню заснував Ференц II Ракоці в 1701 році поблизу Мукачева. Після поразки у Війні за незалежність Ракоці, Шенборни стали володарями регіону та продовжили виробництво пива. Такі бренди, як пиво Карпатське, пиво Замок або світле пиво Мукачівське, вийшли з їх заводу.

У 1830-х роках селянську працю замінили найманою, а на місці старої пивоварні звели нову фабрику, оснащену сучасним обладнанням.

Наприкінці 1944 року пивоварню націоналізувала радянська влада, а потім у 1996 році її остаточно закрили. Виробництво пива на Закарпатті на деякий час припинилося.

Після бурхливих часів, що настали після зміни режиму, на початку 2000-х років почали з'являтися менші пивоварні. Одним із них є пивоварня John Gaspar, заснована у 2014 році, яка є єдиним заводом з виробництва пива в Берегові.

Двоє власників компанії, Янош Шіпош та Гашпар Варга, придбали будівлю та обладнання колишньої пивоварні в Берегові.

Пляшки у формі пивних бочок з попередньої фабрики були збережені, але додано нову етикетку з торговою маркою John Gaspar (використовуючи англійську версію імені власників). Після тривалих експериментів вони також створили рецепти восьми видів пива: світлого, напівтемного та темного, низового та верхового бродіння. Серед їхніх фірмових сортів – вишневе та пілзнерське пиво, а також кавове Zorró, напівтемне верхового бродіння Belgien, холодно охмелене Casting та пшеничне пиво Merida.

Компанія використовує для виробництва пива солод, виготовлений з ячменю або пшениці, хміль, воду та дріжджі. Цукор виварюють із солоду, який додані дріжджі розщеплюють на спирт, вуглекислий газ та молекули, що впливають на смак пива. Сусло, звільнене від осаду, потім кип'ятять протягом півтори години, а потім додають хміль, гіркі речовини якого надають пиву характерного смаку. Після півтори-двох годин варіння сусло фільтрують та охолоджують для бродіння. Дозрівання відбувається в резервуарах об'ємом 5000-10 000 літрів протягом 15-90 днів. За одне варіння виробляється 2000 літрів сусла, а весь процес варіння триває півтори дня (рис 3.2.2).

Пивоварня John Gaspar отримує сировину з різних джерел: ячмінний солод закуповується в Україні, а хміль імпортується зі Словаччини, Чехії та Німеччини. Високоякісна вода надходить зі свердловини глибиною 110 метрів у Берегові.

65-80 тисяч літрів крафтового пива на місяць продається по всій Україні, а найвіддаленіший покупець знаходиться за 1300 кілометрів від Берегова. Спочатку місцеві магазини не замовляли це пиво, але останніми роками John Gaspar став популярним у Берегові та його околицях.

У перший період вони продавали свою продукцію лише в бочках та пластикових пляшках, але зі зростанням продажів вони також запровадили скляну версію. За годину вони можуть наповнити 1500 пляшок пива (<https://www.karpataljainepfoiskola.hu/john-gaspar-kezmuves-sor/> 2025).

Об'єкт маршруту №2. ТОВ "УКРАН АБІТЕКС" Берегівська швейна фабрика

Швейна фабрика — це професійне підприємство з виробництва одягу з багаторічним досвідом у сфері виробництва якісного одягу готової до використання. Компанія прагне бути надійним партнером як для вітчизняних, так і для міжнародних модних брендів, дизайнерів та роздрібних торговців, які шукають високоякісний, точно виготовлений одяг. Фабрика забезпечує ефективне та високоякісне виробництво завдяки добре організованій виробничій структурі, сучасному обладнанню (наприклад, промислові швейні машини, оверлоки, плоскошовні, петельні) та команді кваліфікованих швачок.

Їхні послуги включають масове виробництво жіночого, чоловічого одягу, пошиття унікальних моделей, створення прототипів та співпрацю під власними торговими марками, де клієнт може розповсюджувати виготовлену ними продукцію під власною торговою маркою. На запит вони можуть подбати про підготовку викрійок, пошиття одягу, шиття, прасування, пакування та навіть етикетування та нанесення логотипів. Фабрика також працює меншими партіями, що може бути ідеальним для стартап-брендів.

Тут приділяють особливу увагу якості: кожен продукт проходить багаторівневу перевірку, щоб відповідати очікуванням клієнтів. Фабрика гнучко адаптується до потреб їхніх партнерів, незалежно від того, чи йдеться про унікальні терміни, обробку спеціальних матеріалів чи спеціальні технологічні рішення. Вони прозоро та точно документують кожен етап виробництва, тому їхні клієнти завжди отримують актуальну інформацію про статус своїх замовлень.

Швейна фабрика в Берегові займається виробництвом готового одягу преміум-класу та вже багато років виготовляє готовий одяг для міжнародних модних брендів, включаючи Armani, Hugo Boss, Tommy Hilfiger та Off-White (рис 3.1.2.). Завдяки їхній висококваліфікованій команді фахівців та сучасному обладнанню, вони пропонують швидкі, точні та надійні виробничі потужності для італійського ринку, навіть для малих та середніх серій.

Рис. 3.1.2. Швейна фабрика (Off-White)

Джерело: фото автора

На фабриці працює понад 200 кваліфікованих співробітників, які щодня забезпечують високоякісне та точне виробництво одягу. Завдяки великому штату та добре організованим робочим процесам, вони пропонують швидкі, точні та надійні виробничі потужності для італійського ринку, а також можуть швидко та ефективно виконувати великогабаритні замовлення. Це також пропонує ідеальне рішення для міжнародних брендів.

Було заплановано, що учні будуть мати змогу спостерігати за виробничими процесами, фотографувати ключові моменти та вести нотатки для подальшого обговорення й аналізу. Під час екскурсії з боку супроводжуючих осіб буде здійснюватися спостереження за поведінкою учнів для оцінки їхньої активності, зацікавленості та взаємодії в групі. Після завершення заходу буде проведено анкетування для фіксації вражень, оцінки організації, безпеки та бажання брати участь у подібних подіях. Завершальний етап включатиме рефлексивне обговорення з учасниками з метою збору зворотного зв'язку та оцінки освітньої цінності заходу.

Маршрут, час і дату, об'єкти огляди було узгоджено з вчителем географії, деталі організації – з класним керівником; отримано згоду керівництва названих підприємств. Також був організований транспорт (автобус) для зручного переміщення між об'єктами. Для безперешкодного проведення заходу було оформлено необхідні супровідні документи в ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ, а також ліцеї.

Отже, було спроектовано екскурсію для учнів 8 класу Берегівського ліцею ім. Тараса Григоровича Шевченка, завдання якої полягає в дослідженні та вивченні культурних, економічних особливостей Берегівської Територіальної Громади через експлорацію ТОВ "ЄВРОПА-2014" пивоварні "John Gaspar", ТОВ "УКРАН АБІТЕКС" Берегівської швейної фабрики.

3.2. Проведення шкільної краєзнавчої екскурсії та аналіз її результатів

Розроблений проєкт було реалізовано 16 травня 2025 року. В екскурсії взяло участь 18 дітей.

Учні мали змогу спостерігати за виробничими процесами, фотографувати ключові моменти та вести нотатки для подальшого обговорення й аналізу (рис 3.2.1.) (рис 3.2.2.).

Рис. 3.2.1. Екскурсанти в пивоварні "John Gaspar"

Джерело: фото автора

Під час екскурсії було здійснене спостереження за поведінкою учнів для оцінки їхньої активності, зацікавленості та взаємодії в групі.

Рис. 3.2.2. Екскурсанти на швейній фабриці

Джерело: фото автора

Після завершення заходу було проведено анкетування (додаток/ табл 1) для фіксації вражень, оцінки організації, безпеки та бажання брати участь у подібних подіях.

Загалом було опрацьовано 18 анкет, в які ввійшли 13 питань (Додаток Б), серед яких: оцінка організації, оцінка відвіданих об'єктів, бажання брати участь в таких подіях в майбутньому, тощо.

Загалом організація екскурсії пройшла успішно, без жодних нюансів. Це підтверджується позитивною відповіддю від школярів (рис 3.2.3.).

1. Як Ви оцінюєте загальну організацію поїздки?

18 válasz

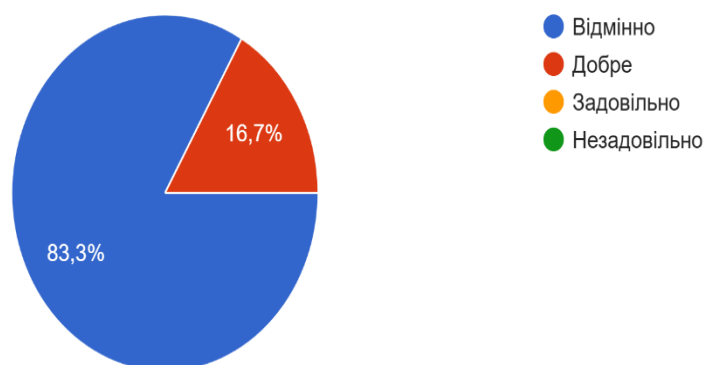

Рис. 3.2.3. Оцінка екскурсантами рівня організації екскурсії

Джерело: складене автором

Під час екскурсії екскурсоводи все чітко і зрозуміло пояснювали дітям. Більшість дітей зрозуміли все, якщо ні, тоді вони задавали уточнюючі питання (рис 3.2.4.).

2. Чи було все зрозуміло під час екскурсій?

18 válasz

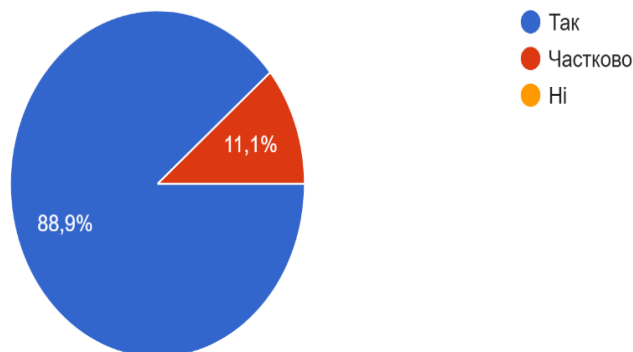

Рис. 3.2.4. Оцінка доступності отриманого інформаційного матеріалу

Джерело: складене автором

Наступне питання стосувалося об'єктів, які були відвідані під час екскурсії. Було надано шкалу оцінювання від 1 до 5, де 1 – зовсім нецікаво, а 5 – дуже цікаво.

Першим оцінювалася пивоварня "John Gaspar". Загалом виявилося, що об'єкт був дуже цікавим для учасників. Середній рейтинг склав 4,72 балів (рис 3.2.5.).

3. Наскільки цікавими були об'єкти маршруту? (Оцініть від 1 до 5, де 1 – зовсім нецікаво, 5 – дуже цікаво) Пивзавод Джон Гашпар

18 válasz

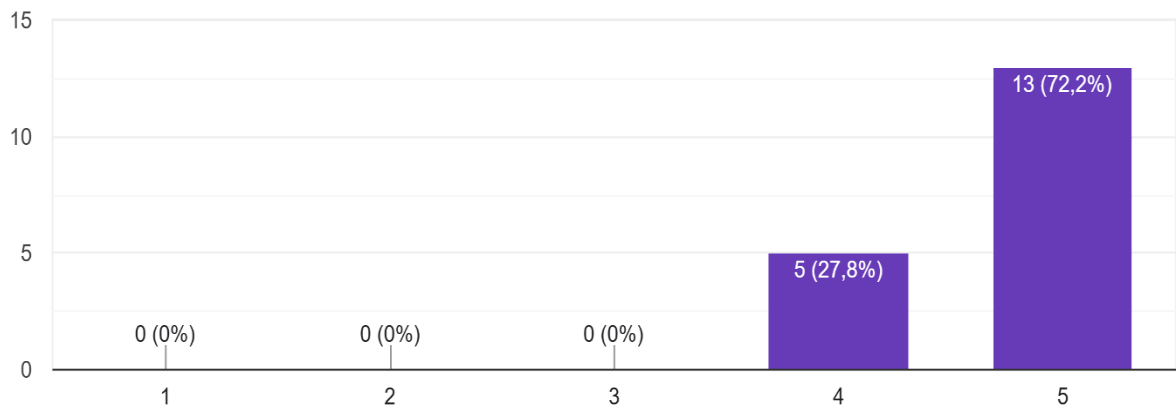

Рис. 3.2.5. Оцінка екскурсантами пивоварні "John Gaspar"

Джерело: складене автором

Другим оцінювалася швейна фабрика. Загалом виявилося, що об'єкт теж сподобався учасникам, навіть більше, ніж попередній. Тут середній рейтинг склав 4,89 балів (рис 3.2.6.).

3. Наскільки цікавими були об'єкти маршруту? (Оцініть від 1 до 5, де 1 – зовсім нецікаво, 5 – дуже цікаво) Швейна фабрика

18 válasz

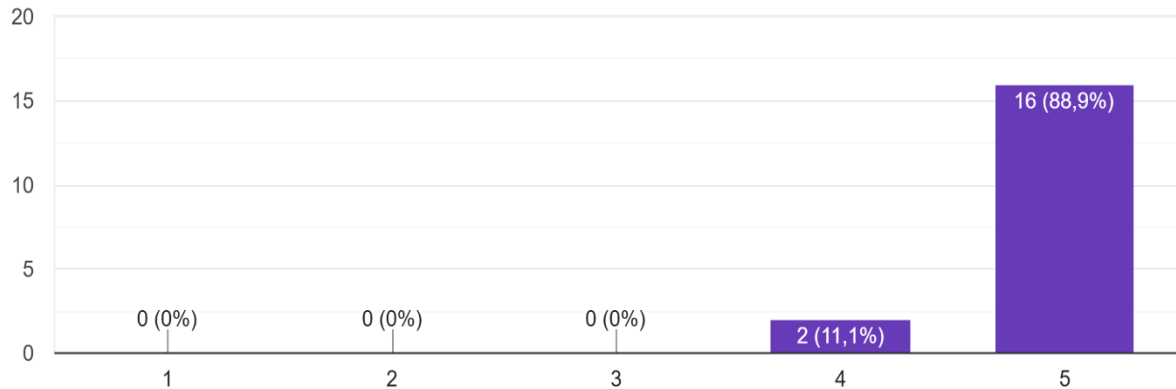

Рис. 3.2.6. Оцінка екскурсантами швейної фабрики

Джерело: складене автором

Після цього в школярів було запитано який об'єкт їм сподобався найбільше і чому.

Як виявилось, більшості учасникам сподобалась пивоварня (61 %), на питання чому, вони дали такі відповіді як: було цікаво подивитись за процесом виготовлення пива, унікальність місця, дегустація дріжджів, сувеніри в вигляді пляшок.

Швейна фабрика сподобалась (39 %) учасників. Тут були зазначені такі аспекти як: цікаво було подивитися на одяг і спостерігати як його шують, також їх вразило, що там виробляють брендовий одяг в Італію (Hugo Boss, Armani, Off-white).

На питання, що вразило учасників в умовах праці працівників були різні відповіді. Комусь сподобалися всі аспекти роботи об'єктів. Хтось виділив окремі частини роботи. Наприклад: вразило цікаве обладнання, і як воно допомагає у виробництві якісних товарів, чітко складена організація роботи, яка допомагає максимальному виробництву товарів. Вразили цікаві процеси роботи підприємств: виготовлення пляшок для пива, їх розливання та пакування. Використання комп'ютерної програми для створення деталей тканин, їх розкрій та шиття.

У 14 учасників з'явилося бажання дізнатися про ці професію після побаченого і почутого.

Більшість школярів зацікавилися роботою пивоварні (44 %) і хотіли б дізнатися більше про виготовлення пива. Швейна фабрика зацікавила (33 %) дітей, які в подальшому хочуть більше дізнатись про цю сферу діяльності (рис 3.2.7.).

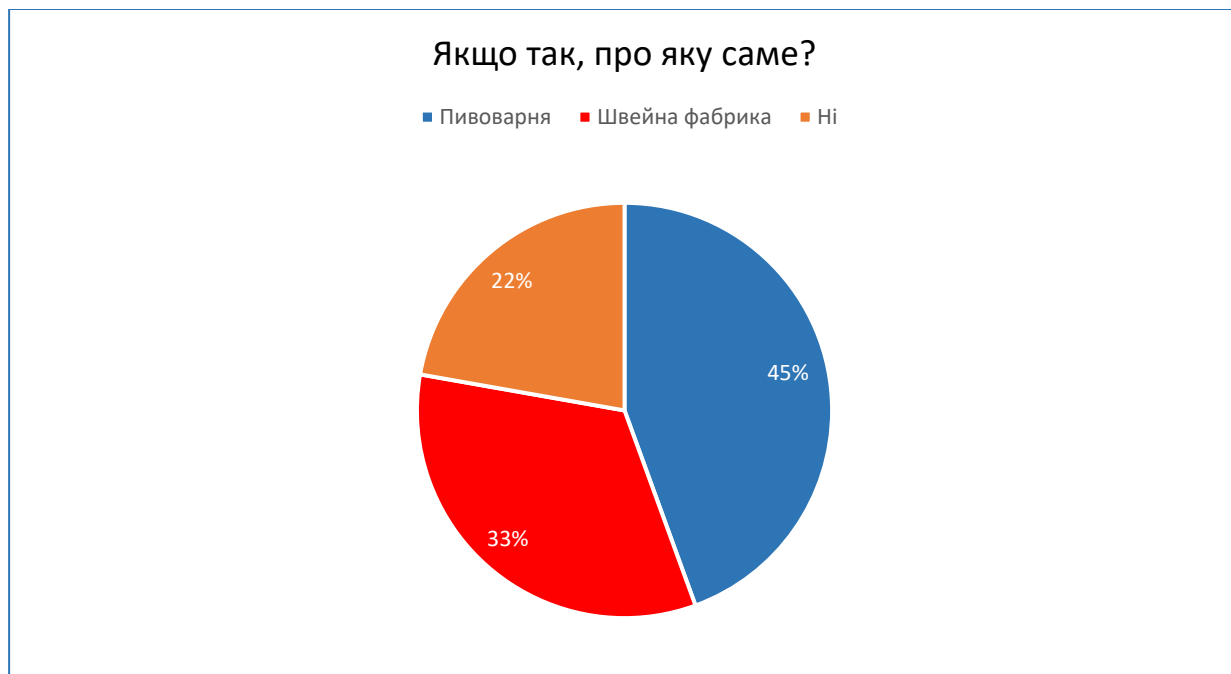

Рис. 3.2.7. Бажання екскурсантів більше дізнатися про професію

Джерело: складене автором

Всі учасники дали одноголосну відповідь на питання, чи корисні подібні екскурсії для школярів. Виявилось, що подібні екскурсії впливають позитивно на школярів. На їхню думку, під час таких заходів можна дізнатися багато нового та цікавого. Такі поїздки сприяють різноманіттю шкільної програми, розширюють світогляд, надають нові знання, а також допомагають при виборі майбутньої професії.

11,1 % учасників бачуть себе в майбутньому задіяних у цих сферах. Половина - ще не визначились, 38, 9% визначилися лише частково (рис 3.2.8.).

9. Чи хотіли би Ви працювати у будь-якій з представлених галузей у майбутньому?

18 válasz

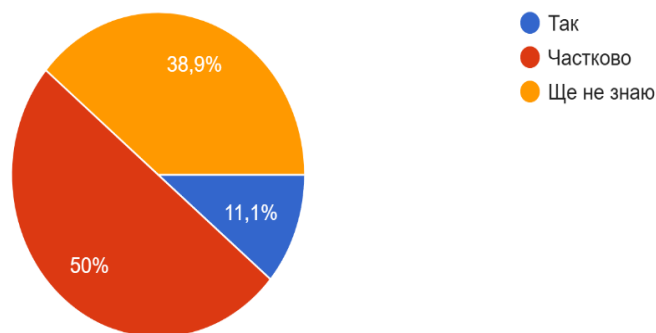

Рис. 3.2.8. Бажання екскурсантів працювати в цих галузях у майбутньому

Джерело: складене автором

Але, якщо був би представлений такий вибір, тоді більшість обрали би (56 %) швейну фабрику. Варто теж зазначити, що ніхто з учасників не хотів працювати на пивоварні (рис 3.2.9.).

Рис. 3.2.9. В якій галузі бажали б працювати

Джерело: складене автором

Наступне питання полягало в тому, як учасники оцінюють свою роль у цій поїздки. Вагома частка (88,9%) дітей під час екскурсії зазвичай слухали та спостерігали

за процесом. 11,1 % з них були більш активними і ставили запитання, якщо їм щось не було зрозуміло, або їх просто щось зацікавило.

Всі 18 учасників виявили бажання брати участь в схожих екскурсіях в майбутньому.

Останнім питанням було оцінювання проведеної екскурсії загалом. Можна сказати, що екскурсія пройшла успішно (рис 3.2.10.). Оскільки всі учасники дали дуже позитивні бали. Діти виявили зацікавленість і бажання брати участь в таких екскурсіях в майбутньому.

12. Як Ви оцінюєте екскурсію загалом (від 1 до 10)?

18 válasz

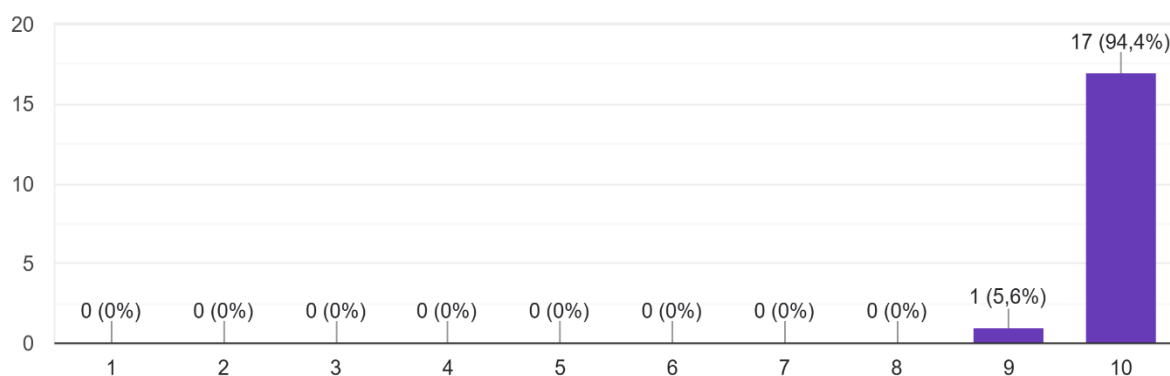

Рис. 3.2.10. Оцінювання екскурсії

Джерело: складене автором

Завершальний етап включав рефлексивне обговорення з учасниками з метою збору зворотного зв'язку та побажань або ідеї для наступних поїздок.

Загалом всі були задоволені. Висловили бажання частіше їхати на такі поїздки. Особливо підкреслили, що хотіли би відвідати такі підприємства як: завод електроніки "Ajax Systems", а також виноробну компанію "Шато Чизай".

ВИСНОВКИ

В даній роботі було проведено дослідження стану та перспектив використання потенціалу Берегівської ТГ для розвитку шкільного пізнавального туризму.

Встановлено, що шкільний пізнавальний туризм – це форма навчально-виховної діяльності, спрямована на організацію подорожей та екскурсій для учнів під керівництвом вчителів чи спеціалізованих інструкторів з метою відвідин будь-яких регіонів, місцевості, центрів туризму тощо, для ознайомлення з пам'ятниками природи, історії і культури, побутом і традиціями місцевого населення, народними ремеслами і промислами, досягненнями у сфері науки, культури, промислового виробництва, будівництва. пізнання нових місць, культур, традицій, природних умов, а також формування загальної культури, толерантності та командного духу.

Шкільний пізнавальний туризм є ефективним інструментом розвитку когнітивної компетентності, краєзнавчої обізнаності, профорієнтації та активного дозвілля учнів. Участь у позашкільних туристичних програмах сприяє не лише отриманню нових знань про промислові об'єкти рідного міста, у дітей формуються краєзнавчі уявлення, зростає інтерес до дослідницької діяльності.

Визначено, що Берегівська територіальна громада має значний туристичний потенціал. Наявність природних ландшафтів та історичних пам'яток створює сприятливі умови для організації цікавих та пізнавальних екскурсій для школярів. В процесі анкетування та аналізу документації було встановлено, що наявний потенціал в шкільному пізнавальному туризмі використовується не в повній мірі.

Було виявлено зацікавленість школярів краєзнавчо-туристичними заходами. Учні відзначили, що подібні екскурсії впливають позитивно на школярів. На їхню думку на таких поїздках можна дізнатися багато нового і цікавого. Шкільний пізнавальний туризм сприяє підвищенню мотивації учнів до вивчення географії. Крім того, такі поїздки сприяють різноманіттю шкільної програми, розширюють світогляд, надають нові знання, а також допоможуть при виборі майбутньої професії.

Було розроблено та реалізовано шкільну пізнавальну екскурсію для учнів 8 класу. В процесі екскурсії учні отримали нові знання про промислові об'єкти рідного міста, сформулювали краєзнавчі уявлення, підвищили інтерес до дослідницької та профорієнтаційної діяльності. Результати анкетування й спостережень дозволили позитивно оцінити ефективність маршруту, рівень залученості школярів і доцільність подальшого впровадження подібних заходів у позашкільну роботу. Ця робота сприятиме не лише розумінню значення шкільного пізнавального туризму у навчально-виховному

процесі, а й практичному застосуванню отриманих знань для вдосконалення освітньої діяльності в школах Берегівської територіальної громади.

РЕЗЮМЕ НА УГОРСЬКИЙ МОБИ

Ebben a kutatómunkában A Beregszászi kistérségben rejlő lehetőségek felhasználását az iskolai honismereti turizmus fejlesztésére és annak perspektíváit vizsgáltuk.

Megállapítottuk, hogy az iskolai honismereti turizmus az oktatási tevékenység egyik formája, amelynek célja kirándulások, idegenvezetések szervezése a diákok számára tanárok vagy szakoktatók irányításával, azzal a céllal, hogy meglátogassák a természet, a történelem és a kultúra emlékeit, a helyi lakosság életmódját és hagyományait, a népi mesterségeket és kézművességet, a tudomány, a kultúra, az ipari termelés és az építőipar területén elért eredményeket, új helyek, kultúrák, hagyományok, természeti adottságok ismeretét, valamint az általános kultúra, a tolerancia és a csapatszellem kialakítását.

Az iskolai honismereti turizmus hatékony eszköz a kognitív kompetencia, a honismeret, a pályaválasztási tanácsadás és a diákok aktív szabadidős tevékenységének fejlesztéséhez. A tanórán kívüli turisztikai programokban való részvétel nemcsak a szülővárosuk ipari létesítményeiről szóló új ismeretek megszerzéséhez járul hozzá, hanem a gyerekek honismereti ismereteket is alkotnak, és fokozódik az érdeklődés a kutatási tevékenységek iránt.

Megállapítottuk, hogy a Beregszászi kistérség jelentős turisztikai potenciállal rendelkezik. A természeti tájak és a történelmi emlékek jelenléte kedvező feltételeket teremt az iskolás gyerekek számára érdekes és tanulságos kirándulások szervezéséhez. A kérdőívek és a dokumentáció elemzése során kiderült, hogy az iskolai honismereti turizmusban meglévő potenciál nincs teljes mértékben kihasználva.

Kiderült, hogy az iskolások érdeklődnek a honismereti és a turisztikai tevékenységek iránt. A diákok megjegyezték, hogy az ilyen kirándulások pozitív hatással vannak az iskolások számára. Véleményük szerint sok új és érdekes dolgot lehet tanulni az ilyen kirándulásokon. Az iskolai honismereti turizmus segít növelni a diákok motivációját a földrajz tanulására. Ezenkívül az ilyen kirándulások hozzájárulnak az iskolai tananyag sokszínűségéhez, szélesítik a világképet, új ismereteket nyújtanak, és segítenek a jövőbeli szakma kiválasztásában is.

Kidolgoztunk és megvalósítottunk egy iskolai oktatási kirándulást a 8. osztályos tanulók számára. A kirándulás során a diákok új ismereteket szereztek szülővárosuk ipari létesítményeiről, honismereti ötleteket fogalmaztak meg, és fokozták az érdeklődésüket a kutatási és pályaválasztási tevékenységek iránt. A kérdőív és a megfigyelések eredményei lehetővé tették számunkra, hogy pozitívan értékeljük az útvonal hatékonyságát, az iskolások bevonásának szintjét, valamint az ilyen tevékenységek további megvalósíthatóságát a tanórán kívüli tevékenységekben. Ez a munka nemcsak az iskolai honismereti turizmus oktatási folyamatban betöltött fontosságának megértéséhez járul hozzá, hanem a megszerzett ismeretek

gyakorlati alkalmazásához is a Beregszászi kistérség iskoláiban folyó oktatási tevékenységek fejlesztése érdekében.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабяк Едіта Золтанівна. Шкільна краєзнавчо-туристична робота в Берегівській ТГ. Управління освіти та культури Берегівської міської ради. 2024.
2. Бочан І. О., Цимбалюк М. Ф., Цимбалюк В. М. Технологія туристичної діяльності : підручник для студентів. – Львів : ЛІЕТ, 2011. – 420 с.
3. Браславська О. В. Шкільний туризм. Курс лекцій / Уклад. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2015. – 132 с.
4. Величко В. В. Організація рекреаційних послуг : навчальний посібник. – Харків : ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2013. – 202 с.
5. Грановська В. Г., Стукан Т. М. Культурно-пізнавальний туризм Херсонщини : стан та перспективи подальшого розвитку // Агросвіт. – 2020. – №10. – С. 37–42.
6. Дутчак С. В., Дутчак М. В. Деякі аспекти виділення сегментів спеціалізованого туризму та їх стан на території Чернівецької області // Туристсько-краєзнавчі дослідження. – 1999. – Вип. 2. – С. 123.
7. Закарпаття онлайн. З адміністративної карти Закарпаття зникне село Затишне: приєднали до Берегова. – 28 липня 2022 р. URL: <https://zakarpattia.net.ua/News/222020-Z-administratyvnoi-karty-Zakarpattia-znykne-selo-Zatyshne:-pryiednaly-do-Berehova--> (дата звернення: 13.03.2025).
8. Комліченко О. О. Фактори розвитку туристичної галузі // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – № 8(3). – С. 75–79.
9. Колотуха О. В. Шкільний туризм // Спортивний туризм та активна рекреація: географія, систематизація, практика (словник-довідник). – 2021.
10. Копос Р. З., Щука Г. П. Берегівська територіальна громада: суспільно-географічні аспекти розвитку Географія та туризм: Матеріали VIII Всеукр. наук-практ. Інтернет-конф-ції ХНПУ ім. Г.С. Сковороди (12 березня 2025 р., м. Харків) / за заг. ред. Лоцмана П. І. Харків: ХНПУ ім. Г.С.Сковороди, 2025. – С. 235 – 240. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ca1cbd8f-e5e1-4e46-8441-fd04e389af82/content>
11. Котик Л. І. Львівська територіальна громада: суспільно-географічні аспекти розвитку // Освітні й наукові виміри географії та туризму: матер. III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з міжнар. участю (м. Полтава, 17 квітня 2024 р.). – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2024. – 238 с.

12. Кузик С. П. Географія туризму : навчальний посібник. – Київ : Знання, 2018. – 271 с.
13. Кучинська І. В., Кушнірук Г. В. Методичні вказівки для розробки туристичних продуктів (за видами туризму). – Львів : ЛІЕТ, 2012. – 58 с.
14. Мисак А. Я. Вплив шкільного туризму на формування географічної компетентності учнів (на прикладі Лубенського району Полтавської області) : кваліфікаційна робота бакалавра : 014 Середня освіта / наук. кер. С. В. Гайдай. Київ, 2024. 52 с.
15. Никига О. Пізнавальний туризм: сутність та особливості організації // Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку туризму в регіонах України : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (18–19 травня 2017 р., м. Львів). – Львів, 2017. – С. 81–84.
16. Паньків Н., Сагайдак В. Організація культурно-пізнавального туризму. Сучасний стан та тенденції розвитку в Україні // Вісник Хмельницького національного університету. – 2022. – № 5, Т. 1. – С. 58–71. [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5\(1\)-10](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5(1)-10)
17. Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Закарпатської області : Розпорядження КМУ №712-р від 12.06.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/712-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 13.03.2025).
18. Профіль Берегівської МТГ. Стратегія розвитку Берегівської МТГ на період до 2027 року. – 2023. – 11, 14, 42, 45–46, 56, 33–35, 152 с.
19. Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва. – Київ : Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
20. Сущинська М. Д. Культурний туризм : навч. посібник для академічного бакалавріата. – 2-е вид. – 2017. – 136 с.
21. Туризм: реалії та перспективи сталого розвитку : матеріали доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 23–24 жовт. 2014 р.). – Київ : КНТЕУ, 2014. – 418 с.
22. Федорченко В. К., Мініч І. М. Туристський словник-довідник. – Київ : Дніпро, 2000. – 155 с.
23. Hardwick S., Shelley F., Holtgrieve D. Geography of North America: Environment, Culture, Economy (2nd Edition). – 2012. – 448 p.
24. Худоба В. В., Четирбук О. Р. Загальні поняття культурного та етнічного туризму. – Львів : ЛДУФК, 2019.

25. Chernysh I., Glebova A., Makhovka V., Bilousova A. The tourism resources management process administration in territorial communities under crisis conditions. – 2018. – С. 881–885.
26. Шандор Ф. Ф., Кляп М. П. Сучасні різновиди туризму: навчальний посібник. – Київ : Знання, 2017. – 334 с.
27. WTO 2000: Tourism Highlights 2000. – WTO, Madrid, Spain.
28. Хлевицька Т. Б., Гусєва О. Ю. Когнітивна компетентність: зміст та особливості формування. Ефективна економіка. 2019. № 4. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.4.37
29. Арсененко І.А., Іванова В.М. Екскурсійна діяльність як основа функціонування ринку екскурсійних послуг. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 4. Географія і сучасність 2015. Вип. 19 (33). С. 191 – 196.
30. Уліганець С., Аріон О., Боль Д. Розвиток культурно-пізнавального туризму в Україні: м. Кам'янець-Подільський. Географія. 2018. 3(72). <http://doi.org/10.17721/1728-2721.2018.72.13>
31. [http://ni.biz.ua/9/9_9_9312_poznavatelniy-turizm.html](http://ni.biz.ua/9/9_9/9_9_9312_poznavatelniy-turizm.html)
32. <https://www.templomtura.hu/hu/reszletek-1/beregszasz-hu>
33. <https://podorozhuy.com.ua/2024/10/17/zhayvoronok/>
34. <https://www.0312.ua/news/2117758/10-termalni-h-basej-niv-zakarpatta-cini-ta-grafik-roboti>
35. <https://www.uabestwine.com/shato-chyzai>
36. <https://uwines.com.ua/events/shato-chyzaj-vidkryvayut-pershyj-muzej-vynogradarstva-i-vynorobstva-zakarpattya/>
37. <https://www.uabestwine.com/vynorobnia-cotnar>
38. <https://stakhovskywines.com>
39. <https://karpatokbora.hu/karpatalja-paraszka-laszlo/>
40. <https://karpatokbora.hu/karpatalja-sass-krisztian/>
41. <https://vasarnap.hu/2020/03/23/beregszaszi-sorozat-4-resz-eros-var/>
42. <https://varosh.com.ua/kultura/1-rodzinok-beregova-nayavni-h-ta-potencijni-h/>
43. <https://tamtour.com.ua/hrafskyi-dvir-kniazia-habora-betlena>
44. <https://maps.visicom.ua/c/22.64292,48.2071,17/f/POI1TNCX9NL?lang=uk>
45. <https://karpataljalap.net/2021/03/22/az-egykori-oroszlan-szallo-szerepe-beregszasz-torteneteben>

46. https://ua.igotoworld.com/ua/poi_object/70118_malaya-sinagoga-v-beregovo.htm#/google_vignette
47. <https://varosh.com.ua/life/zakarpatske-beregovo-6-rodzynok-dlya-mandrivnyka/>
48. <https://pershij.com.ua/malovidomi-pam-iatky-rezydentsiia-hrafiv-shenborniv-u-berehovi-foto/>
49. <https://www.karpataljainepfoiskola.hu/john-gaspar-kezmuves-sor/>

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІЛЮСТРАЦІЙ

ІЛЮСТРАЦІЇ

Рис. 1.1.1. Об'єкти культурної спадщини.....	14
Рис. 1.1.2. Призначення пізнавального туризму	15
Рис. 2.1.1. Прапор (а) та герб (б) Берегівської МТГ	24
Рис. 2.1.2. Географічне положення Берегівської ТГ	25
Рис. 2.1.3. Динаміка чисельності населення Берегівської ТГ (без урахування ВПО)	27
Рис. 2.1.4. Структура економіки Берегівської ТГ	28
Рис. 2.1.5. Структура промисловості Берегівської ТГ	29
Рис. 2.1.6. Зміна кількості учнів, у 2022-2023 н.р. щодо 2022-2021 н.р.	32
Рис. 3.1.1. Маршрут екскурсії.....	46
Рис. 3.1.2. Швейна фабрика (Off-White)	49
Рис. 3.2.1. Екскурсанти в пивоварні ''John Gaspar''	51
Рис. 3.2.2. Екскурсанти на швейній фабриці	51
Рис. 3.2.3. Оцінка екскурсантами рівня організації екскурсії.....	52
Рис. 3.2.4. Оцінка доступності отриманого інформаційного матеріалу	52
Рис. 3.2.5. Оцінка екскурсантами пивоварні ''John Gaspar''	53
Рис. 3.2.6. Оцінка екскурсантами швейної фабрики.....	54
Рис. 3.2.7. Бажання екскурсантів більше дізнатися про професію.....	55
Рис. 3.2.8. Бажання екскурсантів працювати в цих галузях у майбутньому.....	56
Рис. 3.2.9. В якій галузі бажали б працювати.....	56
Рис. 3.2.10. Оцінювання екскурсії	57

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТАБЛИЦЬ

ТАБЛИЦІ

Таблиця 1.1.1. Об'єкти пізнавального туризму.....	12
Таблиця 2.1.1. Адміністративно-територіальний поділ Берегівської ТГ	26
Таблиця 2.1.2. Кількість класів закладів загальної середньої освіти м. Берегове та наповнюваність в них на 2022/2023 навчальний рік	31
Таблиця 2.1.3. Кількість класів закладів загальної середньої освіти по селах Берегівської ТГ та наповнюваність в них на 2022/2023 навчальний рік	32
Таблиця 2.3.1. Відомості про гуртки, секції, організовані закладами загальної середньої освіти в Берегівській ТГ	43

ДОДАТКИ

Додаток 1.1. Науковий дискурс навколо визначення поняття «пізнавальний туризм»

Визначення	Автор	Джерело
форма туризму, основною метою якого, крім інших завдань, є «відкриття пам'ятників і об'єктів»	Хартія	ICOMOS Tourism Handbook for World Heritage Site Managers. ICOMOS, 1993.
туристські поїздки, основною метою яких є задоволення допитливості та інших пізнавальних інтересів	Федорченко В.К.	Федорченко В.К. Туристський словник-довідник / В.К. Федорченко, І.М. Мініч.– Київ: Дніпро, 2000.– 155 с
подорожі і поїздки з пізнавальною метою	П.Р.Пуцентейло	Пуцентейло П.Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва / П.Р. Пуцентейло.– Київ : Центр учбової літератури, 2007.– 344 с
туристські поїздки, подорожі, походи з метою відвідин будь-яких регіонів, місцевості, центрів туризму тощо, для ознайомлення з пам'ятниками природи, історії і культури, побутом і традиціями місцевого населення, народними ремеслами і промислами, досягненнями у сфері науки, культури, промислового виробництва, будівництва	Шандор Ф. Ф., Кляп М.П.	Шандор Ф.Ф. Сучасні різновиди туризму / Ф.Ф. Шандор, М.П. Кляп.– Київ : Знання, 2013.– 334 с.
подорожі, основною метою яких ознайомлення туристів із культурними об'єктами та ресурсами місця тимчасового	Никига О., 2017	Никига О. Пізнавальний туризм: сутність та особливості організації / Оксана Никига // Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку туризму в

перебування, а головною формою організації – екскурсія		регіонах України : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (18-19 травня 2017 р., м. Львів). - Львів, 2017. - С. 81-84.
туристські подорожі з метою відвідування будь-яких регіонів, місцевостей, центрів туризму, для ознайомлення з пам'ятками природи, історії та культури, побутом і традиціями місцевого населення, народними ремеслами та промислами, досягненнями в галузі науки, культури, промислового виробництва, будівництва тощо. Елементи П.Т. різного рівня притаманні практично всім видам туризму.	Колотуха О.В., 2024	ПІЗНАВАЛЬНИЙ ТУРИЗМ / Колотуха О.В. // Спортивний туризм та активна рекреація: географія, систематизація, практика (словник-довідник). Електронний ресурс. URL: http://geohub.org.ua/node/2048

Джерело: складено автором за Федорченко В.К., Пуцентейло , Шандор Ф. Ф., Кляп М.П., Никига О., Колотуха О.В.

Додаток 1.2. Типи пізнавального туризму та їх характеристики

Вид туризму	Особливості	Тематичні пам'ятки / діяльність туриста
Туризм спадщини, або культурно-історичний	Реалізує інтерес до минулого, до визнаних культурних цінностей, що знаходять вираз в автентичних «пам'ятках» (історичних, архітектурних, літературних, художніх) і традиціях	Музеї та центри спадщини. Історичні споруди (замки, фортеці та ін. будівлі). Культурні ландшафти (що асоціюються з історичними особистостями або подіями). Місця археологічних розкопок. Релігійні центри та споруди. Місцеві традиції. Традиційні події

Оглядовий (культурно-екскурсійний) або ознайомлювальний	Реалізує інтерес до знайомства з «чужою» культурою для формування різнопланової картини світу	Пам'ятки культурноісторичної спадщини. Місцеві традиції. традиційні події
Арт-туризм	Реалізує інтереси до сучасних процесів в сфері художньої творчості	Художні галереї та виставки. Театри і драматичні, музичні вистави. Культурно- креативні квартали. Фестивалі мистецтв. Музеї та події в сфері сучасного дизайну і моди. Літературні місця. Місця зйомок фільмів
Подієвий культурний туризм	Реалізує інтерес до унікальних культурних ресурсів, використання яких обмежено жорсткими часовими і просторовими рамками	Фестивалі мистецтв. Регіональні та місцеві святкування (карнавали, релігійні свята, святкування пам'ятних дат тощо). Естрадні та інші шоу. Прем'єрні покази. Художні виставки
Креативний культурний туризм	Реалізує інтерес до власного творчого і духовного розвитку	Власна творча діяльність туриста у творчій сфері і сфері духовного самовдосконалення в галузях культури, розвиток яких складають відмінну рису DESTINATION
Екокультурний туризм	Реалізує інтерес у формуванні нового культурного досвіду в формі діяльної участі в здійсненні традиційного укладу життя місця (аутентичного, реконструйованого або сучасного)	Перебування в місцевій родині. Участь у традиційній дозвільній діяльності місцевого населення. Ведення традиційного укладу життя в «історичному» поселенні

Туризм вражень	Реалізує інтерес до осмислення особливостей культури місця і часу через власний емпіричний досвід, отриманий на основі занурення в запропоновані обставини	Культурно-креативні квартали. Інтерактивні музейні програми. Місцеві свята та фестивалі. Історичні реконструкції
Тематичний туризм	Реалізує інтерес до знайомства з одним з аспектів історії та культури дестинації. Відновлення культурних маршрутів на регіональному, міжрегіональному та місцевому рівні	Може об'єднувати однотипні і різні за типом культурні ресурси всередині і поза дестинації, згруповані навколо однієї теми
Спеціалізований пізнавальний туризм	Вид туристської діяльності, мета якого – реалізувати специфічні запити людей під час поїздки, відвідування об'єкту	Окремі прояви матеріальної і духовної культури: природні пам'ятки (тваринний і рослинний світ, природні ландшафти), матеріальні пам'ятки стародавнього мистецтва (культові споруди, скульптура, фрески), сучасний уклад життя народів, сучасна архітектура і скульптура, містобудівне мистецтво, музеї і театри.
Неспеціалізований пізнавальний туризм	Туризм, який здійснюється з метою вивчення специфічних особливостей того чи іншого місця, надбання індивідуального досвіду, це здебільшого самодіяльний або пригодницький туризм	Пам'ятки, які загальні уявлення про культуру і життєвий уклад народів, особливо в країнах, які досягли високого рівня культури і зробили істотний вплив на хід світової історії: Франція, Німеччина, Великобританія, Нідерланди, Італія.

Джерело: складено автором за даними Сущинська, 2017; Дичковський, 2020.

Додаток 1.3. Сутнісно-змістовна характеристика пізнавального туризму

Сутнісно-змістовні параметри	Характеристика
Визначення	Туризм створений, запропонований і спожитий у вигляді суми деяких нових знань та культурних вражень.
Мета	Знайомство з історією і культурою країни в усіх її проявах (архітектурою, живописом, музикою, театром, фольклором, традиціями, звичаями, способом і стилем життя людей країни відвідування).
Функції	- культурно-пізнавальна; - освітня; - культуроохронна; - консерваційна; - комунікаційна; - миротворча.
Види об'єктів туристичного інтересу	Археологічні, історичні, монументального мистецтва, архітектурні, садово-паркового мистецтва, ландшафтні.
Ресурси	Матеріальні форми і духовні компоненти минулого і справжньої культури різних народів, що задовольняють духовні потреби туристів, що викликають інтерес і мотивацію до подорожі.
Види	Пізнавально-діловий; спеціалізований; неспеціалізований.
Підвиди	Культурно-історичний; культурно-подієвий; культурно-релігійний; культурно-археологічний; культурно-етнографічний; культурно-етнічний; культурно-антропологічний; культурно-екологічний.
Продукт	Споживчий комплекс, що включає сукупність речових і нематеріальних споживчих вартостей, споживаних туристом, з обов'язковим включенням ресурсів для пізнання
Інфраструктура	Сукупність матеріально-речових елементів культури і туризму, які забезпечують можливість для туристів пізнавати відповідну інформацію

Напрями розвитку	1) пізнання культури і культурної спадщини; 2) охорона та відродження культури; 3) діалог культур.
------------------	--

Джерело: складено автором

Додаток 2.2.1. Види пам'яток історії та культури Береговської ТГ

Види пам'яток	Найменування
Пам'ятки історії	маєток із садибою Шенборна (Гать), парк дерев'яних скульптур (Бене), Маєток Йозефа Пума (Бене), парк, закладений у 18-му столітті (Велика Бакта), парк "Дружба" 1972 р. (Бадалово), садиба сім'ї Койді (Геча), садиба графа Карої (Мужієво), палац із парком 20-х років 20-го століття, що належив родині Чебі Погань (Балажер), Графський двір, Колишне казино, Колишній міський суд, Угорський національний театр колишній готель Орослан, Літня резиденція графів Шенборнів, Палац Шарі Федак, Особняк баронів Перені (Берегове)
Пам'ятки археології	поселення давньоруського часу IX — XI століть (Затишне), кладовище окупаційної доби (Чома), Залишки земляного замку Кова-домб (Боржава), старе єврейське кладовище (Бене), слов'янське городище IX – X ст. н.е. (Вари), Поклади бронзових виробів епохи пізньої бронзи та раннього заліза (кінець II - початок I тисячоліття до н. е.) (Вари), Бронзовий скарб який налічував 21 предмет ранньозалізної доби (Вари), курган, відомий під назвою Курган Красуні. Поблизу нього знайдено римські монети Марка Антонія, Августа, Трояна. (Велика Бакта), пам'ятка технічної культури — водонапірна башта 1936 року (Велика Бакта), зруйнований склеп, у якому в період з 19 століття по 1944 рік були поховані сім членів родини Очкаїв (Велика Бакта), руїни типового феодального замку середньовіччя (Квасово), Поселення епохи бронзи, розташоване на північному схилі Ардівської гори (Кідьош), поселення

	пізнього палеоліту (близько 20—15 тисяч років тому) (Мужієво), руїни храму Івана Хрестителя (1117 рік) (Мужієво), середньовічне поселення XIII — XV століть. В оклицях села виявлено шліфовану кам'яну сокиру (Мужієво), меморіальний парк «Могильник давніх мадярів» (Чома), Мощі святого Стефана у греко-католицькій церкві (Чома),
Пам'ятки містобудування і архітектури	1828 р. мурований храм (Гать), старовинний млин 1920-30-хх рр. (Гать), храм 1911 року (Галабор), Палац Очкаїв (Велика Бакта), храм Серця Ісуса (кінець XIV ст.) (Бене), Статуя семи вождів (Бене), гіпсовий портрет Петефі (Бадалово), Реформаторський храм 1550 р (Бадалово), пам'ятник прикордоннику Шнирікову (Бадалово), Реформатська церква XV століття (Боржава), Храм XV—XVIII століття (Вари), Боржавський замок XI—XIV століття (Вари), На початку XX ст. в селі був великий палац, збудований графом Папарі (Галабор), Реформатська церква (Чопівка), Реформатська церква (Кідьош), храм Івана Хрестителя, зведений в XIV ст. (Кідьош), церква в готичному стилі (Затишне), Реформатська дерев'яна церква 1760 року (Галабор), кам'яний храм 1805 р. (Геча), храм XIV—XV ст. (Мужієво), пізньоготична церква XV століття (Мужієво), Католицький храм, XV ст. (Оросієво), Римо-католицький храм 1810 р. в стилі класицизму (Оросієво), Готичний реформаторський храм XV ст. з дерев'яною дзвіницею XVIII ст. (Четфалва), храм Покрови пр. богородиці. 1906. (Чома), Церква Покрови пр. богородиці. 1830 (Яноші), римо-католицька церква на честь Святого Борнобаша XV ст. (Балажер), греко-католицький храм 1897 р., Св. Петра і Павла (Балажер),
Пам'ятки мистецтва	автобусна зупинка, художнє оформлення в тениці «сграфіто» в 1970-х рр (Гать)

Джерело: складене автором за Величко В.В. 2013.

Додаток 3.1 Питання анкети

1	Як Ви оцінюєте загальну організацію поїздки?
2	Чи було все зрозуміло під час екскурсій?
3	Наскільки цікавими були об'єкти маршруту?
4	Який об'єкт Вам сподобався найбільше і чому?
5	Що нового Ви дізналися про виробничі процеси?
6	Що Вас вразило в умовах праці працівників (обладнання, організація, комфорт тощо)?
7	Чи з'явилося у Вас бажання більше дізнатися про якусь професію, яку Ви побачили? Якщо так, про яку саме?
8	Як Ви вважаєте, чи корисні подібні екскурсії для школярів? Поясніть Вашу думку:
9	Чи хотіли би Ви працювати у будь-якій з представлених галузей у майбутньому? Якщо так, в якій саме?
10	Як Ви оцінюєте свою участь у цій поїзді?
11	Чи хотіли б Ви брати участь в схожих екскурсіях у майбутньому?
12	Як Ви оцінюєте екскурсію загалом (від 1 до 10)?
13	Ваші побажання або ідеї для наступних поїздок:

Звіт подібності

метадані

Назва організації

Hungarian College of Higher Education Ferenc Rakoczi II Transcarpathian

Заголовок

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ БЕРЕГІВСЬКОЇ ТГ ДЛЯ РОЗВИТКУ ШКІЛЬНОГО ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

Автор

Науковий керівник / Експерт

КОПОС РОЛАНД ЗОЛТАНОВИЧ Стефан Молнар Д.

Підрозділ

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зауважте, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

КП 1

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

КЦ

15427

Кількість слів

117927

Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		3
Інтервали		0
Мікропробіли		6
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		73

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Копір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Копір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	https://yarosh.com.ua/kultura/1-rodzinok-beregova-payaynih-ta-potenciynih/	213 1.38 %
2	https://learn.rtu.edu.ua/pluginfile.php/209671/mod_resource/content/1/%D0%9F%D1%96%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC.docx	165 1.07 %
3	https://learn.rtu.edu.ua/pluginfile.php/209671/mod_resource/content/1/%D0%9F%D1%96%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC.docx	137 0.89 %

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Я, Копос Роланд Золтанович, підтверджую, що користувалась Chat GPT (<https://chat.openai.com/>) для редагування, стилізації тексту та перевірки помилок у власній роботі. Я завантажив свою роботу в повному обсязі і ввів наступні дані 2024.10:

1. Покращення академічного стилю та правильності мови, включаючи граматичні структури, пунктуацію та лексику.

2. Переклад іншомовних текстів та стилістичне редагування українських розділів роботи.

Отримані таким чином дані були використані для доопрацювання та перероблення тексту з метою отримання кінцевого варіанту роботи.

Копос Роланд Золтанович